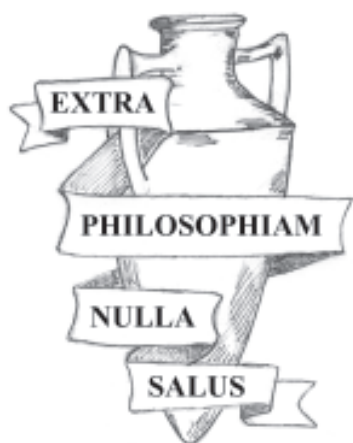

WEB-VERSIO

AGON

POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS

no: 2

1/2003 toukokuu

HUMANITÄÄRISEN SODAN IDEOLOGIASTA

Kari Väyrynen

Yhdysvallat on lähtenyt poistamaan paha maailmasta: 'pahan akselin' diktaattorit, terroristit ja joukkotuhoaseet sekä niitä tukevat fundamentalistit ja arabisosialistit ovat saaneet kyytiä jo Afganistanissa ja Irakissa. Ainoa ylivertainen supervaltta on lähtenyt hyväntahtoisesti vapauttamaan alistettuja ihmisiä ja tuomaan demokratian ilosanomaa kaikille. Intellektuaalisesti seurataan oikeassaolon logiikkaa ja jopa uskotaan Jumalan olevan toiminnan takuumiehenä. Ollaan siis fundamentalisteja mutta onneksi oikean asian puolesta: se erottaa ajatollaheista.

Filosofisia kysymyksiä ei kysellä: mihin se paha perustuu, jota karkoitetaan, mitä on se hyvä, jota edistetään ja onko noilla käsitteillä kääntöpuolensa? Kätkeekö paha jotain hyvää ja kätkeekö hyvä jotain paha? Oikeuttaako edistettävä hyvä pahat keinot, sodan? Kuvaavaa onkin, että ujoistellaan termiä sota: puhutaan mieluummin 'kampanjasta'. Heti syyskuun 11. päivän jälkeen Bush totesi kyseessä olevan sodan mutta Irakin yhteydessä retoriikkaa on pehmenetty. Halutaankin luoda illuusio kivuliasta mutta välttämättömästä parannuskeinosta: kirurgiasta, jolla paha kasvain leikataan kansan terveestä, vapautta ja hyvinvointia janoavasta ruumiista pois. Sodan kuvamaailma keskittyy täsmäiskujen teknologiaan, silvottuja ihmisruumiita ei näytetä.

Entä sodan poliittinen filosofia ja ekonomia? Yksi johtavista Yhdysvaltain ulkopolitiikan visionääreistä, Robert Kagan, on verrannut Yhdysvaltain ja Euroopan uutta kansainvälispoliittista roolia keskenään. Hän toteaa Euroopan seuraavan tällä hetkellä kantilaista ikuisen rauhan idealistista politiikkaa, Yhdysvaltain taas hobbesilaista realismia, jonka mukaan viidakossa on seurattava viidakon lakia. Poliittiset realiteetit vaativat Kaganin mukaan seuraamaan kaksinaismoraalia: Yhdysvaltojen ihanteet ovat yhtä humanitaariset kuin Euroopan, mutta he tiedostavat eurooppalaisia paremmin, että joukkotuhoaseiden ja terrorin reaali maailmassa humaniteetin toteutuminen voidaan taata vain aseina. Yhteinen edistysprojekti ei ole toteutettavissa eurooppalaisella diplomaattisuu-

della vaan tarvitaan väkivaltaa. "Amerikkalaiset ovat idealisteja, mutta heillä ei ole minkäänlaista kokemusta siitä, kuinka ideaaleja toteutetaan ilman vallankäyttöä". Sota on siis välttämätön väline humaniteetin edistämiseksi väkivaltaisessa maailmassa.

Kagan yrittää humanisoida Yhdysvaltain perimmäiset päämäärät. Hän ei puhu mitään öljystä ja muista elintärkeistä luonnonvaroista. Yhdysvaltain pitkä väkivaltaisten väliintulojen perinne näyttää kuitenkin kytkeytyvän juuri niihin: ei siis suinkaan ole kysymys vapauden, demokratian ym. ylevien päämäärien toteuttamisesta. Lähi-Idän maiden ohella Ecuador, Kolumbia, Venezuela, Nigeria ovat tunnettuja esimerkkejä Yhdysvaltain öljyyn kytkeytyvästä väkivallan politiikasta. Väliintulojen historia osoittaa myös, ettei niiden jälkeen ole todella yritetty kehittää demokratiaa: on suvaittu diktatuureja, jotka ovat Yhdysvalloille myötämielisiä. Myöskään vaihtelevassa suhtautumisessa Saddam Husseinin punaisena lankana ei ole ollut demokratian edistäminen vaan öljyn kitkaton kulku.

Jos puheet vapauden ja demokratian edistämisestä olisivat totta, Yhdysvaltain luulisi olevan kiinnostunut demokratian edellytysten luomisesta: taloudellisen itenäisyyden takaamisesta, sosiaalisten edellytysten luomisesta (ihmisoikeudet, koulutus, tasa-arvo jne.) sekä kansallisen kulttuurin kestävien aineiden vahvistamisesta. Nämä asiathan olivat Euroopassakin satojen vuosien kehityksen tulosta ja loivat ehdot nykymuotoiselle demokratialle. Suomessakin prosessi otti sata vuotta: ehdot luotiin karkeasti ottaen autonomian aikana Snellmanin, Runebergin, Lönnrotin ym. toimesta. Lienee siis selvää, ettei nykyaikanaan muutama vuosi riitä. Tällaisen aidon, syvälle yhteiskuntaan ulottuvan demokratian luominen ei ole Yhdysvaltain intresseissä koska se vaarantaisi halpojen energianlähteiden riiston. Siksi tarvitaan demokratian sijaan pikemminkin nukkehallituksia.

jatkuu---->

WEB-VERSIO

Kuten Ken Gould on todennut, Yhdysvaltain viime vuosikymmenien politiikassa on viime kädessä kyse ekologisesti kestävämmän elämäntavan tukemisesta. Kehittyneet maailmat elää syvenevässä niukkuuden, militarisoitumisen ja väkivallan kierteessä, jonka purkaminen edellyttäisi ekologisten rajojen tunnustamista ja elämistä niiden puitteissa. Militarisoituminen on kehityksen nurinkurisuuksien kärjekkäin ilmaus: huipputeknologinen projekti, joka toisaalta suojaa ekologisesti destruktiivista elämäntapaa ja toisaalta on itse ekologisesti tuhoisin yksittäinen ihmistoiminnan muoto.

Kulttuurimme rappiota kuvaa osuvasti, että yliopistotkin – Suomessa erityisesti Oulun yliopisto (vrt. Ajankohtaisen kakkosen raportti 15.4. 2003) – ovat innolla tätä 'huipputeknologista' projektia edistämässä. Ekologisen ja sosiaalisen viisauden kehittämisen syvälinen ja pitkäjänteinen projekti ei näytä korkeinta koulutusta ja tutkimusta enää juuri kiinnostavan. Husserlin 1930-luvulla Saksassa

esittämä kysymys eurooppalaisen tieteen kriisistä näyttää säilyttävän ajankohtaisuutensa: hänen mukaansa humanismin perinteen heikentyminen johtaa barbariaan. Viisauteen tähtäävä sivistys on alituisesti uhanalainen ja hauras voimavara. Se edellyttää aktiivista vaalimista sukupolvesta toiseen. Ydinaseiden aikakaudella barbarian vaara on vielä suurempi ja siksi ennaltaehkäisevien iskujen politiikka on voimakkaasti tuomittava. Humanisuus on siitä kaukana.

Lähteet:

Ajankohtainen kakkonen, raportti yliopistojen asetutkimuksista 15.4. 2003.

Gould, Ken: Oil and national security. Talk at the North Country Sustainable Energy Fair 5.4. 2003. envtecsoc-owner@csf.colorado.edu

Kagan, Robert: Macht und Schwäche. Was die Vereinigten Staaten und Europa auseinander treibt. Blätter für deutsche und internationale Politik 10/2002.

AGON no: 2, 1/2003

SISÄLLYS

- Humanitäärisen sodan ideologiasta
Kari Väyrynen 1.
- Kuvasota – sodan ja sen kuvan muutos
hierarkkisessa kansainvälisessä järjestelmässä
Vilho Harle ja Tiina Seppälä 3.
- Idän ihmeitä (sarjakuva)
Leena Peuraniemi 7.
- Sotilaskin kammoaa ihmisen tappamista
Aki-Mauri Huhtinen 8.
- Pääkirjoitus
Niilo Nikkonen 10.
- Elämä, maailmankaikkeus, rotu ja Hitler
Jarno Ristaniemi 11.
- Suomen ulkopolitiikka ja globalisaation haasteet
Erkki Tuomioja 12.
- Amerikkalainen yliopisto ja Irakin sota
Petri Koikkalainen 14.
- Onnen siruja naistutkijan arjessa
Virpi Yliraudanjoki 16.

AGON

Päätoimittaja: Niilo Nikkonen

niilo.nikkonen@nic.fi

Taitto: Niilo Nikkonen

Kuvat: NN-arkisto

Kustantaja: Pohjoinen filosofiyhdistys

AGON

Painos: 200 kpl

Painopaikka: Lapin yliopistopaino

Rovaniemi

Pohjoinen filosofiyhdistys AGON

Puheenjohtaja: Niilo Nikkonen

niilo.nikkonen@nic.fi

Sihteeri: Pia-Krista Rimppi

KUVASOTA – sodan ja sen kuvan muutos hierarkkisessa kansainvälisessä järjestelmässä

Vilho Harle ja Tiina Seppälä

Hierarkkinen kansainvälinen järjestelmä syntyy – kuten kaikki aikaisemmatkin kansainväliset järjestelmät ovat syntyneet – sodan kautta. Hierarkkista järjestelmä luoneet sodat eroavat aiemmista sodista siinä, että näissä ”uusissa sodissa” taistelua käydään ensisijaisesti ihmisten mielissä.

Johdanto: Sota hierarkkisessa kansainvälisessä järjestelmässä

Sotaa käydään silloin, kun kansainväliset voimasuhteet muuttuvat merkittäväällä tavalla. Sota ja sen lopputulos todistaa kaikille, että voimasuhteiden muutos on tosiasia. Sota ei siis ole voimasuhdemuutoksen syy, vaan seuraus. Kun Rooma kukistui vandaalien hyökkäyksessä, Rooma oli menettänyt voimansa jo sitä ennen: vahva Rooma olisi jäänyt vandaaleiltakin valloittamatta. Ensimmäinen maailmansota osoitti Iso-Britannian voiman rapistuneen, toinen maailmansota todisti sen lopullisesti. Yhdysvaltojen nousu maailmanvallaksi osoitettiin ensimmäisen kerran Persianlahden sodassa 1991, ja todistettiin lopullisesti Irakin sodassa 2003. Tämä viimeinen esimerkki näyttää edellisiin verrattuna heikolta: olisi ollut loogista odottaa kolmatta maailmansotaa, mutta sen sijasta amerikkalaiset ja brittiläiset joukot toteuttivat lähinnä viihteellisen safarirallin Bagdadiin. Nykyhetken tietojen mukaan ihmishenkiä menetettiin molemmin puolin hämmästyttävän vähän, joten Irakin sodan arvoa ei ehkä ole helppo tunnustaa.

Irakin sodan merkitys jääkin näkemättä, ellei sitä nähdä kansainvälisen järjestelmän muutoksen ja sodan itsensä kehityksen valossa. Vastoin kaikkia tulkintoja Yhdysvaltojen nousu maailmanvallaksi alkoi 1970-luvun alkupuolella, jolloin Yhdysvallat kärsi tappion Vietnamin sodassa. Yhdysvallat käänsi tappion voitoksi. Yhdysvalloissa uskottiin taloudelliseen kasvuun teknologiseen edistykseen. Sen varassa voitiin jatkaa ydinasekilpaa Neuvostoliiton kanssa varmana siitä, että Neuvostoliitto joutuisi siinä tappiolle. Samalla Yhdysvalloilla oli varaa panostaa tavanomaisten aseiden kehittämiseen, ja Yhdysvalloissa Vietnamin tappion vuoksi myös ymmärrettiin se, että maalla oli oltava kyky voittaa tavanomaiset sodat, siis ainoat sodat, jotka olivat mahdollisia. Jo Persianlahden sodassa nähtiin, että työ oli ollut tuloksellista. Tuossa sodassa suurimman tappion kärsi Neuvostoliitto, jonka kansainvälinen asema romahti sen aseellisen voiman heikkouden vuoksi. Neuvostoliitosta hankitut Irakin parhaimmat hävittäjät kelpasivat vain yllättävään lento-osaston pakoon – Iranin lentokentille. Yhdysvallat muistutti voimastaan 1990-luvun aikana kahteen kertaan: ensin Bosniassa ja sitten Kosovossa.

Yhdysvaltojen musertavan ja kiistattoman ylivoiman vuoksi sotien luonne alkoi muuttua. Tavanomainen sota muuttui ”uudeksi sodaksi”, jossa tavanomaisten aseiden tuhovoima ja luonne alkoi olla varsin lähellä pieniä ydinlatauksia, ja jossa sodankäynnin opit uudistettiin muutoinkin monella tapaa (kuten myöhemmin osoitamme). Yhdysvaltojen maailmanvallan tiellä oli enää vain yksi este: sodan oikeutus. Vaikka Yhdysvallat olisi kyennyt hyökkäämään kenen kimppuun tahansa, ja myös voittamaan minkä vastustajan tahansa, näin ei ainakaan toistaiseksi tehdä ilman syytä, ilman oikeutusta.

Syyskuun 11. päivänä vuonna 2001 tämä oikeutus lopulta saatiin. Kukaan ei voinut kiistää Yhdysvaltojen oikeutta terrorismin vastaiseen sotaan. Ei myöskään Yhdysvaltojen oikeutta päättää, ketä vastaan ja miten tätä sotaa oli käytävä. Epäilijät joutuivat itse terroristien joukkoon tai terroristien tukijoiksi. Ja sotilaallisten voimasuhteiden vuoksi kukaan epäilijä ei voinut olla enää valmis marssittamaan taistelutantereelle omia joukkojaan.

Hierarkkisessa kansainvälisessä järjestelmässä sota ei ole enää kaikkien sotaa kaikkia vastaan, joten sotilaallista voimaa ei enää tarvita tai käytetä omaa puolustusta varten. Toisin sanoen, kansainvälinen järjestelmä ei ole enää anarkistinen: keskenään kilpailevien valtioiden yläpuolella on yksi ylitse muiden – Yhdysvallat. Yhdysvallat päättää, kuka saa sotia ja missä ja minkä vuoksi. Ainoa sallittu sotilaallinen voima tukee Yhdysvaltojen maailmanherruutta, sitä vastustava sotilaallinen voima sijoittuu pahan akselille. Tämä ei suinkaan tarkoita sitä, että maailma olisi muuttunut sodattomaksi. Pikemmin päinvastoin. Vaikka pahan akselille ei ole tungosta, hyökättävää riittää. Yhdysvaltojen valmistautuessa sotaan Irakia vastaan vuoden 2002 alkupuolelta lähtien Yhdysvalloissa käytiin avointa keskustelua seuraavasta ja Irakia ”oikeammasta” kohteesta. Sellaisina mainittiin Pohjois-Korea ja Iran. Sodan aikana nostettiin esiin Syyria. Koska Yhdysvaltojen vastustaminen on monessa tapauksessa täysin toivotonta, emme liene kovin kaukana ajasta, jolloin Yhdysvallat voi lähettää kenraalinsa johtamaan mitä tahansa valtiota silloin kun katsoo siihen olevan aihetta. Todennäköisempää kuitenkin on, että Yhdysvaltojen herruuteen osataan muutoinkin alistua.

Kuten olemme todenneet, tämä on tulosta sotilaallisen voiman ja sodan kehityksen lisäksi sodan oikeutuksen dramaattisesta muutoksesta. Tässä yhtälössä sodan oikeutus – joka siis pelkistyy ilmaisuun ”terrorismin vastainen sota” – on keskeisimmällä sijalla. Emme tarkastele tässä yhteydessä itse sotilaallista voimaa, jota voidaan pitää eräänlaisena itsestäänselvyytenä, mutta kahta toisiinsa liittyvää ja toisiaan vahvistavaa ilmiötä on syytä valottaa tarkemmin. Ne ovat ”uusi sota” sekä sota terrorismia vastaan. Niitä voitaisiin yhdessä kutsua informaatiosodaksi tai vielä paremmin kuvasodaksi, jolla viitataan

jatkuu----->

pyrkimykseen antaa sodalle tarkoituksenmukainen ja uskottava kuva (image). Ns. uusien sotien yhteydessä tämä kuva on korostanut sodan verettömyyttä ja lyhyttä. Terrorismin vastaisessa sodassa puolestaan on synnytetty kuvaa ikuisesta ja loputtomasta sodasta, eräänlaisesta uuden sodan vastakohdasta. Mutta tästä huolimatta kysymys on samasta asiasta: Irakin sotaa käytiin terrorismia vastaan, mutta vieläkin nopeampana operaationa kuin Afganistanissa. Irakin sodasta on tullut kaikkien uusien sotien ja kaikkien terrorismia vastaan käytävien sotien äiti. On siis syytä katsoa, miten tähän on tultu.

Uuden sodan käsite ja muodot

Miksi puhua ”uusista” sodista vanhojen sijaan? Keskeisin syy on, että ”uudet” eroavat ”vanhoista” sodista siinä, että niitä ei käydy vanhojen sotien sääntöjen mukaan; ne eivät pyri vastapuolen täydelliseen tuhoamiseen vaan etnisten ja kulttuuristen valta-asemien lujittamiseen ja taloudellisten etujen maksimointiin. Uudet sodat esitetään useimmiten ”kansainvälisinä poliisioperaatioina” (poliisina on 1990-luvulla useimmiten toiminut Yhdysvallat ja/tai Nato), joiden avulla pyritään rankaisemaan sellaisia kansallisia toimijoita, jotka uhkaavat kansainvälistä järjestystä.

Uudet sodat ovat hyvin riippuvaisia yleisestä mielipiteestä ja tätä kautta mediasta. Sodan julkisuus kuvan kannalta relevanttia on, miten asiat ja tapahtumat mediassa esitetään, sillä katsojat muodostavat kansainvälisistä politiikkaa koskevat mielikuvansa toisen käden tietojen avulla, ei olemalla suoraan tekemisissä kyseisen asian (tietyn sodan) kanssa: toisen käden tietoja tarjoavat hallitukset ja niiden suoraan tai välillisesti ohjaamat tiedotusvälineet, myös kaupalliset mediat ja tätä ohjattua tietoa hyödyntävät tutkijat. Edes internet ei kykene tätä muuttamaan: se joka kykenee hallitsemaan muuta joukkotiedotusta, kykenee hallitsemaan myös internetiä.

Sodan julkisuutta siis pitää hallita ja ohjata, jotta uuden sodan kriteerit täyttyisivät. Yleisestä mielipiteestä ja mediasta riippuvaisten uusien sotien strategiset tavoitteet voi Federico Bonin mukaan tiivistää seuraavalla tavalla kolmeen. 1) Konfliktien tulee olla lyhyitä ja verettömiä – ainakaan rankaisijan puolelle ei saisi uhreja tulla. Sotien ei myöskään tule koetella poliittista konsensusta eikä yleistä mielipidettä – olisi toimittava mieluummin siten, että sodan todellisuus ei ylipäättään välity suurelle yleisölle. 2) Sotilaallisen intervention tulee olla keskitetty, nopea ja lopullinen. 3) Edellä mainittujen strategisten lähtökohtien toteuttamiseksi kaikki keinot ovat sallittuja, vaikka sitä ei yleisölle myönnetäkään.

Nämä uusien sotien strategiset tavoitteet ovat kehittyneet ja hioutuneet Vietnamin sodasta lähtien, saaden lisäpotkua amerikkalaisia sotilaita Mogadishussa kohdanneesta häpäisystä, jonka jälkeen (amerikkalainen) katsoja ei enää halunnut sotaa olohuoneeseensa. Niinpä sodan kuva muutettiin videopelien maailmaksi. Persianlahden sota vuonna 1991 oli tämän kehityksen siihenastinen huipentuma – kärsivien ja kuolevien sotilaiden ja siviilien sijasta näytettiin siistejä täsmäiskuja kuvaruutumaailmassa. Uusille sodille ominaisen sodan kuvan hallitseminen

on myötävaikuttanut siihen, että kuvasodan kulkua mediasta seuraavat katsojat ja etenkin rikkaiden länsimaiden yleisö ovat vieraantuneet sodan todellisuudesta. Onhan kuvasodan keskeisenä tavoitteena ollut itse sodan kuvan muuttaminen.

Kun aletaan pohtia uusien sotien ja kuvasodan teorian soveltuvuutta terrorismin vastaiseen sotaan, on ensinnäkin pantava merkille, että syyskuun 2001 terroristit joko tietoisesti tai tietämättään iskivät kuvamaailman ytimeen. Terroristit tosin saattoivat vain käyttää tuota kuvamaailmaa hyväkseen; sen hallintaan heillä ei ollut vähäisintäkään mahdollisuutta. Järkytyksestä huolimatta isku ei aiheuttanut paljon puhuttua paluuta sodan todellisuuteen, pikemmin se vahvisti kuvasodan maailmaa ja sen mukaista sodan kuvaa. Sodan kehitys jatkoi vääjäämättä omaa kulkuaan kohti näkymättömyyttä, tai pikemminkin pakoan (amerikkalaisen) katsojan silmistä. Syynä on se sodan oman kehityksen logiikka, joka perustuu täydellisen ylivoiman tuomaan herruuteen – siihen, että vasta meidän maailmassamme voittaja kykenee sekä musertamaan vastustajansa että täydellisesti hallitsemaan tapahtumaa seuraavan yleisön silmät, korvat, ja koko mielen. Tosin edeltävää lausetta voidaan heti myös epäillä. Aseellisen tuhoivoiman kasvusta ja ylivoiman musertavuudesta huolimatta vastustajat ovat ilmeisesti sitkeämpihenkisiä kuin koskaan ennen; mutta ainakin todellisuuden hallintayritys kuvasodan eri muodoissa näyttää kääntyvän lopulta itseään vastaan. Viimeisen taistelun sijasta sodan pysyvyys pikemminkin lujittuu entisestään.

Terrorismin vastainen sota nimenomaan laajentaa uusien sotien vihollisten spektriä: vastustajan ei tarvitse olla kansallinen toimija (valtio tai sen sisäiset poliittiset, uskonnolliset tai etniset ryhmittymät) vaan myös transnationaalisesti toimivat, näkymättömissä piileskelevät terroristit käyvät vastustajaksi. Tämä tukeekin argumenttia, jonka mukaan uudet sodat eivät kohdistu tasavertaisia, helposti tunnistettavia vihollisia kohtaan, vaikka toisaalta nyt kyllä taistellaan myös ”pahan akselia” ja ”roistovaltioita” vastaan. Kuvasota tarvitsee myös pahoja vihollisia (esim. Osama bin Laden tai Saddam Hussein), jotka henkilölistetään samalla tavoin [kuin] sankaritkin. Toisaalta muut uusien sotien strategiset tavoitteet eivät ole yhtä selkeästi havaittavissa terrorismin vastaisessa sodassa. Yhdysvallat ei ole yrittänyt vähätellä sotaan valittuja keinoja vaan on julkisesti korostanut, että terrorismin vastaisessa sodassa ovat kaikki keinot oikeutettuja. Terrorismin vastaisen sodan ei myöskään uskota olevan lyhyt eikä veretön, saati keskitetty, nopea ja lopullinen – pikemminkin Yhdysvallat on korostanut, että taistelusta tulee pitkä ja että se saattaa levitä laajallekin. Terrorismin vastainen sota –käsitteen alla käytävät, kohdennetut sodat pyritään kuitenkin hoitamaan nopeasti, kuten Irakin tapaus osoittaa.

Terrorismin vastaisen sodan alkamisen myötä ei pelkästään Yhdysvalloissa vaan kaikkialla maailmassa on kavennettu kansalaisoikeuksia, lisätty tiedon valvontaa sekä rajoitettu sananvapautta. Poliittiset toimijat ympäri maailmaa ovat *politisoineet* terrorismin vastaisen sodan omia poliittisia tavoitteitaan tukeviksi – siinä missä Kiina on voinut perustella kiistaa Taiwanin kanssa ja Venäjä on

kyennyt määrittelemään kaikki tshetsheenit terroristeiksi, Israel puolestaan toteuttaa Länsirannan etnistä puhdistusta Yhdysvaltojen suojeluksessa ilman, että edes arabimaat siihen mitenkään reagoivat.

Toisaalta mediaa ja sananvapautta rajoittavien toimenpiteiden lisääntyminen Yhdysvalloissa voidaan nähdä osana laajempaa kokonaisuutta – Yhdysvallat on pannostanut terrorismin vastaisessa sodassa hyvin voimakkaasti informaatioidankäyntiin, propagandaan ja sensuuriin. Sensuuri on tavallaan propagandan toinen puoli – se rajoittaa julkisuuteen päästettävien tietojen valikomisella tiedon määrää, laatua ja vastaanottamista, propagandan ollessa pikemminkin strategisen tason väline, koska sen avulla pyritään aktiivisesti vaikuttamaan ja levittämään omaa poliittista näkemystä.

Afganistanin sodan yhteydessä Yhdysvallat levitti propagandaansa paikanpäällä muun muassa lentolehtisten ja propagandaradiokanavan kautta. Ulkomaailman kuvaa sodasta puolestaan pyrittiin kontrolloimaan erilaisen sensuuriin liittyvien toimenpiteiden avulla. Yhä voimakkaampi panostus informaatioidankäyntiin tuli kuitenkin erityisen selväksi Irakin sotaan valmistautumisessa: irakilaisiin pyrittiin vaikuttamaan jo kuukausia ennen sodan alkamista niin faksien, sähköpostiviestien, popmusiikkia soittavan propagandaradion kuin lentolehtistenkin avulla. Irakiin lähetettiin myös sotilaallisten joukkojen etulinjassa yli 650 toimittajaa ja kuvaajaa – mitä ei todellakaan tule nähdä pelkästään hyvätahdon eleenä. Kun muistetaan, että Yhdysvallat on Vietnamin sodan jälkeen pyrkinyt pitämään median poissa varsinaisilta taistelukentiltä, on selvää, että rintamaraportoinnille tyypillistä isänmaallisuutta ja sankarillisia sotilaita korostavia juttuja tarvitaan kipeästi tilanteessa, jossa sodalle ei ole saatu YK:n mandaattia tai selvää oikeutusta kansainväliseltä yhteisöltä. Kun toimittajat kulkevat asevoimien mukana, heitä on myös helpompi kontrolloida ja heille voidaan tarjota helpommin sekä propaganda että sotilaallista operaatiota strategisesti tukevia, vihollista harhauttavia tietoja.

Toisaalta Yhdysvaltojen ei terrorismin vastaisessa sodassa kuitenkaan tarvitse pyrkiä välttämään omia tappioita (ja niiden esittämistä televisiossa) aivan yhtä hysteerisesti kuin monissa aiemmissa sodissa. Yhdysvaltojen kotiyleisö voi syyskuun 2001 terrori-iskujen vuoksi sietää aiempaa enemmän omia tappioita, näin myös Irakissa – etenkin, koska mielipidemittausten mukaan suuri osa amerikkalaisista uskoo, että Saddamilla ja al-Qaida –terroristijärjestöllä on suora yhteys. Muista viime aikaisista sodista poiketen Irakissa on nyt paljon myös sotilaita – sotaa ei siis sodita pelkästään ilmapommitusten avulla, joita onkin kritisoitu paljon aiemmissa sodissa. Esimerkiksi Mary Kaldorin mukaan ilmapommituksien avulla sodittujen ”näytössotien” avulla pidetään yllä mielikuvaa ulkopuolisista vihollisista välttämällä viimeiseen asti omia uhreja. Tässä mielessä ”näytössodat” jakavat ihmiset uusien sotien tavoin erilaisiin ryhmiin: länsimaisen ihmisen henki on aina arvokkaampi.

Taistelu ihmisten havainnoista ja mielipiteistä eli ”sydämistä ja mielistä” saa jatkuvasti uusia muotoja ja menetelmiä. Sodan julkisuus kuvan hallintaan käytetään yhä enemmän resursseja – aikaa, rahaa ja pr- ja mainosmattilaisten tukea. Uusista menetelmistä huolimatta monet ihmisten mielten hallinnan ja propagandan perustrategiat eivät kuitenkaan ole muuttuneet kovin paljon modernin sodan historian aikana. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan jälkeen kirjoitetussa propagandaa käsittelevässä klassikkoteoksessaan Harold D. Lasswell hahmotti modernin – ja samalla myös vanhan – sodan perusolemuksen. Sotivien osapuolten on vakuutettava sekä kotiyleisö, liittolaiset että sodan ulkopuoliset valtiot sodan tarpeellisuudesta ja siihen valittujen keinojen oikeellisuudesta. Tämä toteutuu parhaiten, kun vihollinen esitetään murhanhimoisena, moraalittomana hyökkääjänä, joka uhkaa kaikkia ”meidän” arvojamme: vihollisen olemassaolo on este arvojamme ja haaveidemme toteutumiseksi. Sota saa oikeutuksensa, kun kamppailu käsitteellistyy taisteluksi ”hyvän” ja ”pahan” välillä.

Tämä sama kamppailu ”hyvän” ja ”pahan” välillä on olennainen osa kaikkia sotia – myös uusia – mutta uusissa sodissa itse sodan luonne on muuttunut. Pyrittäessä muuttamaan sodan kuvaa ja siten hallitsemaan sosiaalista todellisuutta sodankävijän tavoitteiden edistämiseksi on ero politiikan ja sodan välillä tietoisesti hämärtynyt. Sota ei ole enää politiikan jatkamista – Clausewitzin tavantapaiseen tapaan iskulauseena tiivistäen – toisin, siis *väkivaltais*in keinoin. Tämä suuri muutos ilmenee kahdella tavalla. Ensinnäkin, sota ei ole politiikan väline vaan sen oleellinen *muoto*. Kuvasto ja taistelu sodan kuvasta ovat tämän kehityksen tärkein ja uusien vaihe. Asiaan lisää surullista ironiaa se, että tällä huippuunsa viritetyn ase- ja informaatioteknologian aikakaudella yhä suurempi osa sodan uhreista on siviilejä. Kun 1900-luvun alun sodissa kuoli yksi siviili kahdeksaa sotilasta kohden, 1990-luvulla suhdeluvut olivatkin kääntyneet toisin päin: sodassa kuolee keskimäärin kahdeksan siviiliä yhtä sotilasta kohden.

Toiseksi, sodalle ei enää esitetä poliittisia perusteluja tai poliittisia syitä: sota *on* oikeutettua puolustusta terroristeja, ihmiskunnan vihollista vastaan. Sota ei ole enää *oman* politiikan jatkamista sodan avulla (esim. taistelu öljystä ”Lähi-idässä”), vaan ainoastaan oikeutettu ja välttämätön *reaktio* terroristin iskuun. Kun kylmän sodan päättymisen poisti Yhdysvaltojen ainoan selkeän vihollisen, kommunismin ja Neuvostoliiton, tilalle ovat tulleet terroristit sekä terroristeja tukevat ”roistovaltiot”. Nyt syntyneen Yhdysvaltojen maailmanherruuden aikana kukaan muu kuin Yhdysvallat ei ole oikeutettu käyttämään väkivaltaa muutoin kuin Yhdysvaltojen luvalla ja Yhdysvaltojen puolesta. Muutoin hänet määritellään terroristiksi, ihmiskunnan viholliseksi.

Sekä sodan tuhovoiman kasvu että kuvasodan ja sodan kuvan logiikan vuorovaikutus viittaavat viimeisen taistelun käynnistymiseen: siihen yhteenottoon, jonka tuloksena historia ja varsinkin sodan historia lopulta päättyy, koska vihollinen kertakaikkisesti ja lopullisesti hävi-

jatkuu---->

WEB-VERSIO

tetään. Tässä lupauksessa ei ole mitään uutta, joten on katsottava, onko se nyt lopultakin totta. Tätä voidaan epäillä vahvasti sekä teoreettisista että käytännöllisistä syistä.

Palaamatta tämän suuren kertomuksen alkujuurille vanhan Iranin Zarathustran oppiin tai edes Uuden Testamentin Ilmestyskirjaan, voimme todeta, että tämän kuvason sisällämän pyrkimyksen sodan kuvan rakentamiseen meidän päivinämmen ennakoivat parhaiten saksalainen oikeusoppinut ja politiikan teoreetikko Carl Schmitt. Hän tiivistää ajatuksensa upealla tavalla pitkän tutkijanuran viimeisessä kirjoituksessaan.

Schmitt ei usko viimeisen taistelun rakentavan tuhatvuotista valtakuntaa, vaan johtavan pikemmin päättymättömään taisteluun ihmiskunnan vihollista vastaan. Schmitt piti maailmanhallituksen (universum) suurimpana vaarana sitä, että oikeutetusta vihollisesta tulee oikeutetun sodan varjolla koko ihmiskunnan vihollinen. Kellään vihollisella ei ole enää oikeutta omaan poliittiseen olemassaoloon maailmassa, jossa politiikka – valtioiden moninaisuuden (pluriversum) ja oikeutetun vihollisen merkityksessä – on kadonnut ja tilalle tullut maailmanhallituksen herruus. Tämä teoreettinen perustelu voidaan saada näkyviin myös käytännöllisellä tasolla, jossa tässä esitetyn teesin luonnetta voidaan samalla havainnollistaa.

Kun kuvasodan olemukseen kuuluu sodan dramatisoiminen ja näyttämöittäminen sankarin ja pahan – pahuutta edustavan – vihollisen vastakohtaisuuden avulla samaan tapaan kuin taistelussa sormusten herrasta tai tähtien sodassa, viimeisen taistelun ainekset näyttävät äkkikatsannossa lupaavilta. Kun paha tuhoaan, maailma muuttuu paratiisiksi, tuhatvuotiseksi valtakunnaksi. Lupaus on siinä, että tässä kuvasodassa on käytettävissä se viimeisen taistelun lisävoima, jota vanhoissa tarinoissa saatiin Jumalalta ja hänen enkeleiltään valon lapsien voiton turvaamiseksi pimeyden lapsia vastaan käydyssä sodassa.

Ikävä kyllä, pahuudesta irtautuminen sodan avulla on silti edelleenkin mahdotonta. Viimeisen taistelun sijasta on luvassa alku pitkään sotaan, josta George W. Bush puhui näyttävästi terrori-iskujen jälkeen. Tiedämme, että tämä sota ei pääty ennen kuin terroristit on tuhattu viimeiseen mieheen, naiseen ja lapseen. Syynä on se, että tämän sodan kävijä määrittelee terroristin ja tämän määritelmänsä kautta määrittelee samalla jumalallisella oi-

keudella myös sen, milloin luvattu pitkä sota on päättynyt. On selvää, että se ei pääty ennen lopullista voittoa, johonkin sellaiseen tilanteeseen, jossa Yhdysvaltojen voisi edes epäillä jääneen jotenkin tappiolle tai jonkinlaisen uhan kohteeksi. Reaalimaailmassa tämä tulee tuskin toteutumaan koskaan.

Kun sodan kuvaksi on palautettu hyvän ja pahan taistelu, on luotu siten perusta kuvasodan loppumattomille jatko-osille myös toisella tapaa: motivoimalla haastajia oman maailmansa sankaruuteen. Käyntivoimana on vihollisen yksilöllistäminen: kuvasodalla on oltava sankari

(vaikkapa George W. Bush), ja paha vihollinen (esim. Osama bin Laden tai Saddam Hussein). Näin olemme sodassa, jossa maailmanherruutta hallussaan pitävä valtio näyttää jahtaavan kaikin voimin vuoronperään yhtä miestä. Asetelma on epäsymmetrisyydessään äärimmäisen vinoutunut, mutta täysin poikkeuksellinen se ei ole. Valtiot ovat ennenkin jahdanneet yksilöitä kaikin käytettävissä olevin aseellisin voimin ja juonin. Tulokset ovat olleet enemmän varoittavia kuin rohkaisevia. Mainitaanpa pari esimerkkiä, molemmat skotteja, jotka taistelivat Englannin yliherruutta vastaan: William Wallace ja Rob Roy. Kuten tiedetään, molemmista on tullut tai tehty sittemmin suuria sankareita, erityisesti englantilaisessa ja englantinkielisessä maailmassa. Osama bin Laden voittaa ainakin heidät, ja vielä kirkkaasti. Samalla kun tarinat hänen sankaruudestaan kasvavat, uusia yrittäjiä sankarin saappaisiin tulee olemaan jonoksi asti. Meillä ei ole tietoa siitä,

onko Osama bin Laden ollut ikinä olemassa, ja jos on, onko hän tällä hetkellä kuollut vaiko elävä. Mutta pelättävissä on, että Osama bin Ladeniksi itseään väittäviä hahmoja nähdään monissakin paikoissa. Saddamillahan kaksoisolentoja onkin jo omasta takaa.

Varmuuden vuoksi: me emme tätä tarinaa rakenna emmekä puhu yhdenkään terroristin sankaruudesta ihailen. Toteamme yksinkertaisesti sen, että tämä mitä tapahtuu on seurausta kuvasodan ja sen synnyttämän sodan kuvan logiikasta: yksilöllistetyn pahan vihollisen kääntöpuolena on sankaruus. Varsinainen vaaratekijä on siinä, että vaikka tämä pahan vihollisen sankaruus voidaan tuomita ja kiistää virallisesti täysin absurdina, kuvasodan katsoja saattaa epävirallisesti mielensä syvyyksissä ihaila hienoa kamppailua ja tuntea siinä vastustamatonta halua samaistua sen julkisesti tuomittuun sankariin. Julma ty-

WEB-VERSIO

ranni, Saddam Hussein, sai maailmalta paljon ystäviä ennen Irakin sotaa.

Kuvasodan maailma ei ole luonut mitenkään lohdullista sodan eikä lopullisen taistelun kuvaa. Tuo kuva on pelottavampi kuin se todellisen sodan kuva, jota kuvasodan avulla on yritetty häivyttää näkyvistä. Tämän pelottavan sodan kuvan takana piilee vapauden pahin vihollinen: maailmanvallan ulkoinen ja sisäinen diktatuuri.

Lähteet

Baudrillard, Jean (1995) *The Gulf War Did Not Take Place*. Translated by Paul Patton Bloomington, Indiana: Indian University Press.

Boni, Federico (2001) *Old media and new wars: notes on Italian media coverage of the Kosovo war*. A paper presented at the Media and Politics Section of the European Consortium for Political Research First General Conference, 6-8 September 2001, University of Kent, Canterbury, UK.

Der Derian, James & Michael Shapiro (toim.) *International/Intertextual Relations: Postmodern Readings of World Politics*. Lexington, MA: Lexington Books, 1989.

Der Derian, James (2001) *Virtuous War. Mapping the Military-Industrial-Media-Entertainment Network*. New York: Westview Press.

Fukuyama, Francis (1992) *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.

Harle, Vilho (2001) *The Enemy with a Thousand Faces: The tradition of the Other in Western Political Thought and History*. Westport: Praeger.

Harle, Vilho & Tiina Seppälä (2002) 'Epilogue: Image Wars and Images of War.' Teoksessa: Aki Huhtinen & Jari Rantapelkonen (toim.) *ImageWars. Beyond the Mask of Information Warfare*. 2. painos. Saarijärvi: Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund and Finnish Army Signals School.

Huhtinen, Aki & Jari Rantapelkonen (2002) *ImageWars. Beyond the Mask of Information Warfare*. Saarijärvi: Marshal of Finland Mannerheim's War Studies Fund and Finnish Army Signals School.

Ignatieff, Michael (2000) *Virtual War. Kosovo and Beyond*. New York: Metropolitan Books.

Kaldor, Mary (1999) *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*. Cambridge: Polity Press.

Lasswell, Harold D. (1938) *Propaganda Technique in the World War (1927)*. Lontoo: Broadway House.

Schmitt, Carl (1978/1987) *The Legal World Revolution*. Telos, No. 72: 73-89.

Shaw, Martin (1996) *Civil Society and Media in Global Crises. Representing Distant Violence*. Lontoo: Pinter.

Seppälä, Tiina (2002) 'Taistelu sodan julkisuuskuvausta: Yhdysvaltojen mediastrategiat ja julkisuuden hallinnan keinot terrorisminvas-taisessa sodassa.' *Kosmopolis* 32: 4, 9-30.

Rantapelkonen, Jari (2002) *Psykologiset operaatiot. Propagandasta informaatio-operaatioihin*. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulun taktiikan laitos.

Idän ihmeitä

Leena Peuraniemi

Sotilaskin kammoaa ihmisen tappamista

Aki-Mauri Huhtinen

Seksistä on tietoa vaikka millä mitalla, mutta tappamisen tekoa on tutkittu vähän.

Halu oppia ja halu muuttua on keskeinen lähtökohta ihmisen kasvamisprosessissa. Sotilasjohtajien koulutuksessa on aina pyritty kouluttamaan itsenäiseen toimintaan kykeneviä taistelijoita. Ns. tehtävätaktiikka ja uudenaikainen syväjohtaminen lähtee sotilasjohtajan kyvystä hyödyntää alaisten ja toimintaympäristön palautetta omaan kasvuprosessiinsa liittyen. Tavoitteena on aikaan saada johtajia, jotka kykenevät määrittelemään itse omat ihmisenä kasvamisen tavoitteensa.

Otollisin maaperä dis-informaatiolle ja propagandalle ovat sotilasjohtajat, jotka ovat ennakkoluulojensa, roolien ja tottumustensa tiukkoja vankeja. He kuvittelevat, että psykologinen vaikuttaminen ei tehoa heihin. Juuri tällä hetkellä teho on suurimmillaan, koska vaikutus läpäisee johtajan ja siirtyy muhimaan johdettaviin. Psykologisella vaikuttamisella pyritään murentamaan joukko sisältäpäin vaikuttamalla joukon ”heikoimpiin” lenkkeihin.

Suomalaisessa uudessa sotilasjohtamisen koulutusmallissa korostetaan johtajien ja johdettavien välillä neljää asiaa. Ensimmäinen on luottamus. Se on kaikista tärkein johtajan ja joukon välillä saavutettavista asioista, koska vasta sen jälkeen yksittäinen taistelija kykenee selviytymään uudessa teknologisesti rakennetussa taistelutilassa yksinkin vaativissa tilanteissa. Luottamuksen kautta yksittäinen taistelija saavuttaa mahdollisuuden tehdä itsenäisiä ratkaisuja. Jos luottamus johtajaan puuttuu, on yksittäinen sotilas helposti harhaanjohtettavissa mm. dis-informaatiolla ratkaisevissa päätöksentekohetkissä.

Toinen on tiedollinen vaikuttaminen. Johtajan on tiedotettava ja annettava informaatiota johdettaville. Johtaja on johdettavien konteksti, johon he vertaavat omaa toimintaansa ja taistelutilasta saatavaa informaatiota.

Kolmas on johtajan oma esimerkki ja kyky saada joukko tuntemaan siten, että ”me teimme sen”. Hyvä johtaja tekee siis itsestään lopunperin tarpeettoman. Hyvä johtaja ei keskity kaikkea joukon kommunikaatiota ja päätöksentekoa itseensä, vaan luottamuksen kautta rakennettu tila riittää toimintaedellytykseksi.

Luottamuksen rakentaminen vaatii neljäntenä johtajan ja joukon läheisyyttä ja aikaa asioiden harjoitteluun ja ymmärtämisprosessiin. Mitä vähemmän joukko on toiminut yhdessä ennen tehtävää, sitä helpompi johtajan on epäonnistua ratkaisevissa johtamistehtävissä. Luottamuksen rakentaminen vaatii aikaa.

Suomessa koko sodan ajan vahvuudesta vain 2 % on ammattisotilaita, 2 % on reserviin siirtyneitä ammattisotilaita ja 2 % puolustusvoimissa palvelevia siviilihenkilöitä. 94 % sodan ajan joukoistamme on reserviläisten eli tavallisten suomalaisten miesten ja naisten perustamia. Tämän johdosta yleinen mielipide ja ihmisten asenteet sekä turvallisuuteen liittyvät arvot ovat ratkaisevan tärkeitä mietittäessä suomalaisten joukkojen johtamista kriisin- ja sodan ajan olosuhteissa.

Teknologia ei poista ihmisten johtamisen vaatimuksia

Leo Tolstoi sanoi aikanaan, että häntä kiinnostaa sota mutta ei manööverien mielessä vaan tappamisen tapahtumana. Yhdysvaltalainen everstiluutnantti ja sotatieteen professori David Grossman on yksi harvoista, joka on tutkinut sotataittoa ja taistelutilanteita tappamisen toiminnan näkökulmasta. Hän alkoi kiinnostua kysymyksistä siitä, miksi yksittäisten sotilaiden henkilökohtaisen aseiden käyttö oli alhaista toisen maailmansodan aikana ja miksi se Vietnamin sodassa oli huomattavasti kasvanut.

”Slightly more controversial than claims of low firing rates in World War II have been observations about high firing rates in Vietnam resulting from training or ”conditioning” techniques designed to enable killing in the modern soldier”.

Grossman tuntee hyvin sotataidon lähtökohdat psykologiselta ja sosiologiselta näkökulmalta. Hän viittaa mm. Ardant ja Picqin teokseen Battle Studies 1900-luvun alussa, joka tarkasteli antiikin taisteluita, S.L.A. Marshallin teokseen Men Against Fire, joka käsittelee toista maailmansotaa sekä John Keeganin teoksiin (erityisesti vuonna 1976 ilmestyneeseen Face of Battle) ja Richard Holmesin Acts of War, joka rinnastaa tappamisen ja sodan seksin ja ihmissuhteiden analogialla Argentiinan ja Falklandin tapauksissa. Kaikissa näissä korostuu ihmisluonto erityisesti tappamisen toiminnassa.

Grossmanin lähtökohta onkin freudilainen huomio länsimaisen ihmisen kahden tabun, seksin ja tappamisen, lähtökohdassa. Grossmanin mukaan jos haluamme tietää jotakin seksistä, kirjallisuutta ja informaatiota löytyy rajattomasti. Sen sijaan tappamisen kohdalla on päinvastoin.

Grossman on kehittänyt ajatusta ”Killologiasta” eli tappo-opista. Sen lähtökohdana on kahden länsimaisen tabun, seksin, Erokseen ja väkivallan Tantaloksen, dilemma luonne. Gossman keskittyy väkivaltaan ja ihmisen luontaiseen kammoon surmata oma lajitoveri. Keskeinen empiirinen aineisto on kerätty Yhdysvaltojen ja Liitoutuneiden tekemistä sotilassosiologisista haastatteluilta, joissa taistelijoilta on kysytty mm. sitä, näkivätkö he vihollista sodan aikana ja ampuivatko he vihollista.

Grossman oli kiinnittänyt huomion siihen, että 1900-luvun sodissa säännönmukaisesti sotilaat kammosivat laukaista oman henkilökohtaisen aseensa lähitaisteluetäisyydeltä vihollista vastaan, mutta sotilasjohtajien komentaessa, viholliseen kohdistuvan tulen etäisyyden kasvaessa ja suurempien organisaatioiden ottaessa vastuun vihollisen tuhoamisesta aseiden käyttö helpottui.

Grossmanin mukaan asepalvelus, manööverit, sotilaskoulutus ja -kulttuuri ovat osaltaan pyrkineet siihen, että sotilaksi kasvetaan sotilaskulttuurissa, sen rituaaleissa, eristäytyneenä siviilielämästä. Mutta samalla kun koulutuksen kautta voitetaan kammo tappamiseen, samalla opitaan kunnioitus aseiden voimaa kohtaan. Sodankäynnistä suurin osa onkin sotaan valmistautumista ja itse so-

WEB-VERSIO

dan ja taistelun akti hyvin lyhytaikainen. Itse taisteluihin ottaa kokonaissotajoukosta vain pieni osa muiden tukiesä toimintaa.

Tappo-opin keskeinen kysymys onkin se, mitä informaatioajan media ja väkivallan digitalisoituminen aiheuttaa asekurille? Nyt syntyvillä sukupolvilla on yhä suurempi vaara kadottaa todellisen kokemisen mahdollisuus heitä ympäröivän maailman muuttuessa yhä enemmän uusien medioiden ja tekniikoiden kautta virtuaaliseksi. Verkoissa, tietokonepeleissä ja tv:n vaikutuksen alaisena yksilöiltä katoaa mahdollisuus sosiaalisesti oppia asekuuriin.

Grossman perustelee väitettään oman kotikylänsä murhenäytelmällä, jossa 14-vuotias koululainen omaamatta mitään kosketusta todellisiin aseisiin surmasi useita ihmisiä koulussaan erittäin vaikeista ampumakulmista tähdäten ja poliisien tulituksen alaisena. Kyseinen nuorukainen ei ollut käsitellyt aseita aikaisemmin. Hän oli ainoastaan pelannut aseita koskevia tietokonepelejä.

Vaikka mediaa ja teknologiaa ei voida syyttää väkivallasta, on niiden välillinen vaikutus ihmiseen juuri ei-kokemuksellisuuden kautta merkittävää. Grossman puhuu ”väkivallan viruksesta”, jolla hän tarkoittaa, että sellaisen väitteiden takana kuin ”tupakka ei aiheuta syöpää” tai ”media ei altista väkivallalle” puhuvat talouden julmat säännöt.

Mielenkiintoisena yksityiskohtana Grossman tuo esille kirjassaan ”Tappamisesta” Interpolin rikollisuustilastoja, joissa mm. Ruotsissa tehdyt murhat ovat kasvaneet vuodesta 1977 vuoteen 1993 kaksinkertaisiksi. Syynä saattaa olla osaltaan myös pohjolan teknologisoituminen. Teknologisoitumisen myötä ihmisten sosiaalisuus muuttuu etäisyydeksi, jossa läsnäolon tunne syntyy virtuaaliseksi. Ihminen tuntee kuin olisi yhdessä muiden kanssa, vaikka onkin yksinään erilaisten telekommunikaatio laitteiden kautta virtuaalisesti yhteydessä muihin.

Grossmanin ajatukset väkivallasta perustuvat ihmisen etuaivojen (tekee ihmisestä inhimillisen) ja keskiaivojen (tekee ihmisestä eläimellisen) väliseen eroon väkivallan suhteen. Tätä aivoihin perustuvaa lähtökohtaa voidaan pitää vähintäänkin ongelmallisena. Toisaalta Grossman ei jää aivojen vangiksi, vaan kehittää ajatustaan väkivallasta myös ihmistieteellisestä ja sosiologisesta lähtökohdasta.

Vaikka Grossmanin teoriaa voidaankin kritisoida, on yleisemmin ajatus sosiobiologiasta palaamassa taas keskusteluun. Geenitutkimus, elämän automatisoituminen teknologian avulla ja ajan käytön tiedollistuminen tekevät käyttäytymisestämme behavioristista ja maslovilaisiin tarpeisiin sidottua. Konstruktivistisen maailmankuvan rakentamiseen ei ole aikaa eikä tehokkuus salli oppimisen kannalta ratkaisevien virheiden tekemistä.

Ehdollistaminen ja ”ärsyke-reaktio” -behaviorismi toimivat todistetusti kriisitilanteissa. Ei lapsia eikä kriisiviranomaisiakaan opeteta tiedolla selviämään ongelmista, vaan molemmat ehdollistetaan erilaisten harjoitteluiden kautta toimimaan automaattisesti. Lapsille ei kerrota mitä heidän tulee tehdä tulipalon sattuessa koulussa, vaan heidät ehdollistetaan harjoittelun avulla. Samalla tavoin lentäjät erilaisten simulaatioiden kautta varautuvat on-

nettomuustilanteisiin, puhumattakaan sotilaiden tai poliisien itsepuolustus- ja ampumakoulutuksesta.

”But if you are conditioned to overcome these midbrain inhibitions, then you are a walking time bomb, a pseudosociopath, just waiting for the random factors of social interaction and forebrain rationalization to put you at the wrong place at the wrong time”.

Tappaminen on vakava asia

Grossman kuvaa väkivaltateoriansa pohjaksi lapsen silmin maatalossa tapahtuvaa sikojen teurastusrituaalia. Teurastajien työ on äänetöntä, ei vitsejä ja jokainen tietää mitä tekee. Kun lapsi näkee tämän kaiken, hän on haltioissaan. Grossman kuvaa kuinka teurastajat suuttuvat lapsille näiden innostuessa heittelemään kivillä sikoja. Pilailua teurastuksen rituaalissa ei sallita.

”Peace will not come until we have mastered both sex and war ... Every society has a blind spot ... Today that blind spot is killing. A century ago it was sex”.

Ns. Viktoriaanisena aikana seksuaalisuudesta tuli salattu, yksityinen, mysteerinen, vältettävä ja likainen asia länsimaisessa ihmiskäsityksessä. Kehitys on johtanut pornografiaan ja mm. lasten seksuaalisen hyväksikäytön lisääntymiseen. Vastaavanlainen kehitys on käynnissä kuoleman ja tappamisen kohdalla. Niiden luonnollinen kuumilinen ihmiselämään on kielletty.

Länsimaisen ihmisen historiassa seksuaalisuus, kuolema ja väkivalta ovat olleet hyvin läheinen osa hänen elämänsä. Vasta muutaman sukupolven aikana mm. kuolema on poistunut julkisuudesta sairaaloiden ja sille varattujen instituutioiden salattuihin suojiin. Samoin lasten on mahdotonta ymmärtää tänä päivänä mistä heidän ruokansa on peräisin. Eläinten teurastamista ei todellakaan opeteta kouluissa.

Ehkä yksi syy eläinaktiivisuuden ja luonnonsuojelun kannatukseen on viimeisten sukupolvien lopullinen vieraantuminen kaupunkikulttuurissa ja informaatioverkoissa ”lihallsista” asioista. Kuten viktoriaanisena aikana ihmiset jopa peittivät kankailla huonekalun jalvoja, samoin nykyään saa ostaa hiirenloukkuja, jotka peittävät tappamisen mekanismin.

Vastakohtana brutaalin ja epäinhimillisen väkivallan kuvaus mm. elokuvissa ja tietokonepeleissä on räjähdysenomaisesti kasvanut. Saatananpalvelonta ja sadomasokismi ovat tulleet niin muodin kuin viihteenkin maailmaan normaaleiksi ja pysyviksi ilmiöiksi.

”... all these are symptoms of a bizarre, pathological dichotomy of simultaneous repression and obsession with violence”.

Kun informaatioyhteiskunta kieltäytyy katsomasta seksuaalisuutta ja väkivaltaa suoraan kasvoista kasvoihin, tulee siitä mystinen alue, joka kelpaa erityisesti mediaan ja viihdeteollisuuteen. Näiden massavaikuttajien kautta ihmiset ehdollistuvat väkivallan toimijoiksi.

lähde---->

Lähde:

Grossman, Dave (1996) *On Killing. The Psychological Cost of Learning to Kill in War and Society*. Little, Brown and Company. Boston.

Grossman on ollut sotilana 20 vuotta ja palvellut mm. maahanlasku-divisioonassa joukkueenjohtajana. Grossman on myös yleisesikuntaupseeri, laskuvarjosotilas, palvellut arktisissa oloissa, Keski-Amerikan viidakoissa ja Naton päämajassa. Grossman on suorittanut tutkintoja Englannin maavoimien esikuntakoulussa (British Army Staff College).

Grossman on myös aktiivinen puhuja Vietnamin veteraanien tilaisuudessa ja on tällä hetkellä Sotatieteiden professorina Arkansasin valtion yliopistossa. Grossman kuitenkin korostaa, että saavutuksistaan huolimatta, hän ei ole koskaan ampunut taistelussa.

Aki Huhtinen piti kyseisen esitelmän Rovaniemellä Pohjoisen filosofiyhdistys AGONin järjestämässä tilaisuudessa Lapin Maakuntakirjastossa 13.03.2003.

Muita Huhtisen kirjoituksia osoitteessa www.mil.fi/asiantuntijat

PÄÄKIRJOITUS

Niilo Nikkonen

Sota on ohi - niin voisi luulla, mutta vihan kylvö on ollut suuri ja se lupaa loputonta tuskaa ja pelkoa.

Sota oli YK:n peruskirjan mukaan tarkasteltuna sekä oikeutettu että oikeuttamaton. Kansainvälisesti hyväksytyt asiakirjat kieltävät sodat eikä siihen ole kuin kaksi poikkeusta: a) YK:n turvallisuusneuvoston lupa ja b) puolustusota. Näillä perusteilla USA liittolaisineen kävi epäoikeutettua sotaa hyökätessään Irakiin ilman YK:n lupaa ja Irak kävi oikeutettua puolustusotaa tunkeutujaa vastaan. Ei ihme, jos tilanne on aiheuttanut neuroottisia tuntemuksia itse kenenkin mielessä.

Vapausperunoilla demokratiaa

USA pyrki painostamaan YK:n omien intressiensä kassaraksi koettaen lahjoa ja painostaa turvallisuusneuvoston jäseniä puolelleen. Myöhemmin samat menetelmät olivat käytössä niin sanottuja omia liittolaisia kohtaan.

Nyt jaetaan saalista, jälleenrakennusurakoita, Bushia lähellä oleville yhtiöille ja siitä potista halutaan pitää poissa sellaiset jotka vastustivat hyökkäystä.

Jälleenrakennus vaikuttaa kovin kolonialistiselta touhulta. On asetettu kenraali muodostamaan hallintoa jonka ministeriöihin irakilaisilla ei ole asiaa kuin avustajiksi. Irakin sisäisestä oppositiosta ei kelpuuteta hallintoon ketään, vain kesyt emigrantit kelpaavat, vaikka olisivat saaneet tuomioita talousrikoksista. Suunnitellaan sotilastukikohtia "alueen vakauttamiseksi", mikä tarkoittaa uhkaa Syyriaa ja Irania kohtaan.

Nyt voi tuki pohtia jälkiviisaasti sodan hintaa. Jälleenrakentamiselle on laskettu hinnaksi noin 30 miljardia euroa ja lisäksi on huomioitava se yleinen rappio, mikä on seurausta vuosikymmenen jatkuneesta taloussaarosta. Bush haki lisärahoituksena noin 70 miljardia dollaria sodan kuluihin. Todellisista kuluista ei saada varmaan koskaan täydellistä selkoa. Olisiko Saddam Husseinin hallinto ehkä sittenkin ollut järkevintä kaataa parantamalla Irakin kansalaisten elämää YK:n johdolla ja YK:n rauhanturvaajien valvonnassa? Kaikki tuo raha olisi voinut muuttaa poliittisen tilanteen täysin toisenlaiseksi. Meille kerrotaan pörssin reaktioista ja öljyn hinnasta - miksi? Hyväksyäksemme sodan "pienimmän riesan tienä"?

Sodan irvokkuus

Sota on ollut kuvia paraatia ajavista motorisoiduista joukoista; kuvia kauniista elokuvasta. Aluksi näytti tarjolla olevan vain yksipuolista propagandaa pahoinvointiin saakka. Arabialainen TV-kanava Al Jazeera on kuitenkin tarjonnut vastapropagandaa ja jostakin sieltä välimaastosta voi kuvitella löytyvänsä totuuden siemeniäkin. Yleisradion toimittajat ovat tehneet hyvää työtä päästyään Bagdadiin ja irti liittouman päällystakeista.

Kuvat ja niiden tekstit ovat keskenään eri asioita, toinen kertoo toista tarinaa. Afganistanin sodan jälkeen näytettiin kuvia naisista "valikoimassa kankaita tehdäkseen niistä länsimaisia vaatteita", kankaat olivat samanlaisia koko vartalon peittäviä kaapuja kuin naisilla oli päällään. Miksi he eivät olleet tehneet kaavuihistaan minihameita heti talebanien hallinnon kaaduttua?

Kuvat uhreista ovat brutaaleja kuten sanomalehdessä näkemäni lihaksikas amerikkalaissotilas täysissä taisteluvälineissään luotiliiveineen, kypärineen kantamassa käsivarrellaan haavoittunutta pari- kolmevuotiasta pikkutyttöä, toisessa kädessään rynnäkkökivääri. Asetelma oli tarkoitettu myönteiseksi, mutta se oli kuin itse paholainen työssään. (jos sallitaan tällainen epäfilosofinen ilmaus) Mitä pitäisi ajatella Ali-pojasta, joka määrittellen uutisissakin sodan kuuluisimmaksi uhriksi? Ehkä se olisi yhdysvaltalaiselle onnen täyttymys -olla tunnettu kaikkialla maailmassa, mutta tuskin Alille. Ihmistä tehdään ikoneja, joihin asetetaan tunnelatauksia puolin ja toisin.

Paras propaganda on salakavalaa ja sen tunnistaminen on vaikeaa, jos ei peräti mahdotonta. Propagandan välineenä ovat luotetut TV-yhtiöt kuten BBC, jonka dokumentteihin on totuttu luottamaan, nyt saa epäillä kaikkia lähetyksiä.

Sotilaat

Ammattisotilasta koostuvat armeijat ottavat homman leipätyönään ja menevät mihin lähetetään kyselemättä oikeutusta tai muita perusteita. Asevelvollisuusarmeija koostuu tavallisista kansalaisista, ja se on kansansa kuva; heitä ei voi lähettää mihin seikkailuun tahansa. Asevelvollisuuteen perustuvan armeijan upseeritkin valikoituvat tehtäviinsä samoista lähtökohdista kuin tavalliset mosurit. Asevelvollisella on perheensä ja erilaiset tulevaisuudensuunnitelmansa. Silloin kun asevelvollisia on viety seikkailuihin, on taustalla ollut vahva militanttijoukko kuten Kolmannen valtakunnan SA ja SS sekä tietysti Gestapo luomassa pelkoa.

Televideo näytti USA:n ammattisotilaiden perheitä kotisudullaan, kaikki siistiä ja järjestyksessä. Irakissa epäjärjestyksen keskellä resuiset miehet heiluttelevat Kalashnikoveja ja huutavat islamilaisia iskulauseita. Jälleen yksi propaganda-asetelma jonka taustalla on kuitenkin pohjimmiltaan valtava kulttuurien välinen ylittämätön kuilu.

Irakilaiset määritettiin tiedotustilaisuuksissa kohteiksi, heillä ei siis ollut ihmisyyttä. Täsmäpommi poistaa kohteen siististi ja siviiliuhrien määrä pysyy kohtuullisena. Pommin kohteelle tapaus on totaalinen ja korvaamaton. Uhrin kannalta katsottuna on törkeää puhua kohtuullisuudesta. Täsmäkäsittelällä yritetään kaunistella asiaa kuten taannoin Israel ilmoitti suorittavansa täsmäsurmia. Käräjillä täsmäsurmasta saisi elinkautisen tuomion.

Ahdistavat muistot

Tämä sodan tuominen koteihimme on herättänyt ahdistavia muistoja monen vanhemmanpolven ihmisen mielessä. Palavat ikkunat, veriset kasvat, silpoutuneet ruumiit. Ne näyt ovat monille omaa kokemusta, öisin toistuvaa tuskaa. Sotaa pitää muistaa, jotta sen ymmärtäisi suurimmaksi onnettomuudeksi joka voi meitä, ketä tahansa, kohdata.

Suomen viimeisten (toivottavasti) sotien uhreja oli kuolleina noin yhdeksänkymmentätuhatta henkeä, haavoittuneita parisataatuhatta, kotiseutunsa jättäneitä evakoita noin neljäsaataakaksikymmentätuhatta, lisäksi vielä kymmenettuhannet sotaorvot.

Patokoskella kansallisena veteraanipäivänä 2003

ELÄMÄ, MAAILMANKAIK- KEUS, ROTU JA HITLER

Jarno Ristaniemi

”Se vaatimus, että vajaakuntoisille ihmisille tehdään toisten yhtä vajaakuntoisten jälkeläisten maailmaan saattaminen mahdottomaksi, on mitä selvemmin järjen sanelema vaatimus, ja merkitsee suunnitelmallisesti toteutettuna ihmiskunnan kaikkein inhimillisintä tekoa ... Vuosisadan kestävä ohimenevä kipu voi vapauttaa ja se vielä vapauttaakin kansan vuosituhansien kärsimyksistä.” (Adolf Hitler *Mein Kampf*)

Tällaisten Hitlerin *Mein Kampf* -teoksesta lainattujen rotuajatusten taustalla voidaan nähdä 1800-luvulla Joseph Arthur de Gobineau mielessä siinneet biologiset rotukäsitykset. Hänen mukaansa ihmisen sukuperimä vaikutti niin ulkomuotoon kuin myös kulttuurisen sivistymisen mahdollisuuteen. Gobineau ajatusta puolsivat Suomessa erityisesti osa svekomaaneista taistelllessaan vaikutusvallasta 1906 valtiopäivä uudistuksen jälkeen. Suomalaiset haluttiin nähdä alemman rodun edustajina, aasialaisina mongoleina. Suomalaisen ja ruotsalaisperäisten pariutumista pidettiin todellisena riskinä ruotsalaiselle ylemmän rodun geeniperimälle.

Viime vuosisadan alun molemmin puolin käytiin myös Saksassa tiukkaa rotuhygieenistä keskustelua, jossa pää-äänenkannattajina toimivat aikansa johtavat perinnöllisyystieteilijät – lääkärit ja geneetikot. Tuon ajan yleinen perinnöllisyystieteellinen diskurssi tarkoitti germaanisen geenistön puhtauden korostamista ja erilaisten keinojen etsimistä regeneraation, geenien sekoittumisen ja saastumisen estämiseksi.

Tieteen tekijät etsivät kuumeisesti erilaisia tapoja epäkelvojen ja vaillinaisten yksilöiden tunnistamiseksi ja tuhoamiseksi. Jopa Leipzigin yliopiston oikeustieteen professorina toiminut ja valtakunnan oikeuden presidentti Karl Binding julisti 1920 julkistetussa teoksessaan (jonka nimi on niin pitkä, etten sitä tähän palstatilaan saa mahtumaan), ettei yksin henkisesti sairaiden ja vammaisten tuhoaminen riitä, vaan on tuhottava kokonaisia epäkelvoja yhteiskuntaryhmiä.

Joissain piireissä maan päälliseksi saatanaksi julistettu Hitler ei saanut rotuideoitaan omasta päästään tai yhteydestä itse Pääpiruun, vaan saatanaksi julistautui häpeilemättömästi oikeutta ja oikeudenmukaisuutta sekä mitä julmimmin ihmisoikeuksia jakava tieteen kenttä.

Vastustusta vai myötätuntoa?

Saksan tulevien vuosien tapahtumat olivat ennustettavissa yksinkertaisella yhteenlaskulla jo tammikuussa 1933 Hitlerin noustessa valtaan. Mutta toisin kävi. Mitään merkittävää liikehdintää asiassa ei tapahtunut, jos ei lasketa yksiä Olympialaisia natsilipun alla. Taustalla lienee ollut muiden maiden johtajien helppo samaistuminen Hitlerin ideologiaan.

Koko teollistuneen ajan talousmatematiikka harrastaneen johtajiston ajatuksissa on liikkunut kansan yhä selvempi kahtiajakautuminen. Toisaalla oli tuottavat työkykyiset kansalaiset ja toisaalla työkyvyttömät vammaiset tai muuten Jumalan keskeneräiseksi jättämät yhteiskunnan kustannuserät. Saksalainen ”nopeutettu sosiaalidarwinismi”, jossa kyvyttömien ”armahtaminen”, heidän

nopeutettu eliminointinsa, näytteli tärkeää osaa, taisi olla Euroopassa ja Yhdysvalloissa valtaapitävien mieleen – ?

On kohtalon ivaa, että toisen maailmansodan päättyessä suuri osa aikaisemmin enemmän tai vähemmän sosiaalidarwinistiseen ajatteluun kallistuneista dirikoista oli kokoamassa Yhdistyneitä Kansakuntia ja hetimiten 1948 yleismaailmallista ihmisoikeuksien julistusta. YK-leikki näyttää olleen liittoutuneiden tapa pyhittää itsensä. He peittelivät ennen sotia ilmassa liehuneen Hitleriä kohtaan osoitetun implisiittisen myötätunnon ja lopulta peittivät samaisella enkelin harsolla myös omat sotien aikaiset rikkomuksensa Hirošimineen ja Nagasakeineen.

Geenimanipulaation uusi tuleminen

Geenimanipulaatio on nostanut jälleen päätään tiedepiirissä ja lehtien palstoilla, vaikkakin tällä kertaa hieman päivitettyillä motiiveilla. Ihmiskunnan muisti näyttää todellakin olevan varsin lyhyt, sillä Jouko Jokisalon (FT) mukaan monet Saksan tuhoamislaitoksissa toimineet lääkärit työskentelivät vielä 1980-luvulla yliopistoissa kouluttaen akateemista jälkipolvea. Ei näytä kuluneen kuin se aika, mikä rauhanneuvotteluihin ja yliopistojen jälleorganisoimiseen meni, kun jo rotuhygieenikkojen teot jäivät unhoon. Välttämättä herää kysymys uuden geenimanipulaatio-aallon seuraamusten – olivat ne sitten mitä tahansa – vastuun kantajista. Voiko kukaan osoittaa itseään?

On päivän selvää, että jossakin vaiheessa esitetään vanhaan malliin laskelmia, jotka osoittavat kuinka paljon yhteiskunta säästää, jos tietyt geeniperäiset sairaudet karstittaisiin (länsimaisen) ihmisen perimästä pois. Ja ennen kuin Ave Maria ehdittäisiin lausua loppuun olisi pystyssä globaalit geenimarkkinat, jotka tarjoaisivat geeniparanneltuja sikiöitä maksukykyisille, kunnes koko ihmisen avantgarde olisi valmis suojelemaan itse itseään geneettisiltä virheiltiltä.

Käsissämme on kabbalasta tuttu Golem, ihmisen savesta luoma elävä, mutta muotoa vailla oleva olento. Uusi muovailuvaha näyttää vaihtuneen jo edellisen vuosisadan alussa suhteellisen vaarattomasta savesta geeneihin.

Niin kauan kuin yksikin maailman valtio pystyy Yhdysvaltojen tapaan olemaan sitoutumatta kansainvälisiin tuomioistuimiin ja tätä kautta yleismaailmallisten ihmisoikeuksien ja geenejä koskevien sitoumusten noudattamiseen, on geenimanipulaatio nähtävä uutena potentiaalisena saatanana markkinoiden moraalin ollessa juuri yhtä korkean kuin mitä tarvitaan tuotettaessa luvun perään merkki \$.

Miten tämä kaikki liittyy elämään ja maailmankaikkeuteen?

– En tiedä. Ehkä paljonkin. Vuosisataisessa myllyryksessä löytyi kuitenkin mielestäni ihan hyviä oikeuksia ihmiselle. Sääli vain, että niiden keskeiset löytäjät edustavat rotua, joka ei halua nähdä oikeuden kääntöpuolta – velvollisuutta.

Uusi uljas ihminen, Marja Härmanmaa ja Markku Mattila (toim.), 1998, josta artikkelit: Päivi Molarius (FL, VTK), ”Veren äänen” velvoitteet – yksilö rodun, perimän ja ympäristön puristuksessa; Jouko Jokisalo (FT), Kenraaliharjoitus kansanmurhaan – pakkosterilointi ja ”eutanasia” Hitlerin Saksassa.

Otsikko on plagioitu raukkamaisesti Douglas Adamsin kirjasta *Elämä, maailmankaikkeus ja kaikki*, 1982.

Suomen ulkopolitiikka ja

Erkki Tuomioja

Valtion ja sen ulkopolitiikan tehtävä on maan kansalaisten turvallisuuden takaaminen ja hyvinvoinnin edistäminen. Jos määrittäminen onkin suhteellisen helppoa, niin sitäkin vaikeampaa ja monimutkaisempaa on määrittellä se mitä tämä kulloinkin tarkoittaa ja edellyttää.

On monia syitä miksi se enää tarkoita samaa kuin maan itsenäistyessä tai toisen maailmansodan päättyessä. Vuodet 1945, 1989 ja 2001 voidaan kaikki katsoa merkittäviksi käännekohtiksi maailmanhistoriassa ja kansainvälisten suhteiden hoidossa ja kehityksessä.

Toisen maailmansodan aivan lopulla maailma astui joukkotuhoaseiden aikakauteen. Vähän aikaisemmin ensimmäisen kerran kokeiltu atomipommi pudotettiin elokuussa 1945 Hiroshimaan ja Nagasakiin. Se oli siviiliväestöön kohdistunut terroriteko, joka kuitenkin tapahtui osana julistettua sotaa.

Kemiallisia ja biologisia joukkotuhoaseita oli käytetty ennenkin, mutta nekin koettiin niin uhkaaviksi että ne kiellettiin Geneven sopimuksella vuonna 1925. Sopimus ei estänyt niiden kehittämistä, mutta niiden käyttö jäi maailmansodassa varsin vähäiseksi. Vasta ydinaseet nostivat maailmanlaajuisen joukkotuhon mahdollisuuden ihmisten tietoisuuteen.

Yhdysvaltain atomiasemonopoli murtui jo v. 1949. Sen jälkeen suurvaltojen käyttäytymistä hallitsi ns. molemminpuolisen täystuho doktriini, Mutually Assured Destruction eli MAD. Pelote kuitenkin toimi kun Kuuban kriisin jälkeen 60-luvulla supervallat ryhtyivät vakavasti sopimaan pelisäännöistä jolla sota vältettäisiin.

Joukkotuhoaseet ovat pelotevälineitä. Siihenkin sisältyi riski pelotteen pettämisestä, sillä ne ovat hallitsemattoman tuho vaikutuksensa vuoksi jokseenkin käyttökeltottomia perinteisen sodankäynnin välineinä, ja aina jos vastapuolella on samoja aseita.

Samalla on kuitenkin muistettava myös ns. tavanomaisin aseinen käytävän sodan luonteen muuttuminen. Ensimmäisen maailmansodan uhreista kymmenes oli siviilejä, toisessa puolet, Vietnamissa 90 % ja Libanonin sisällissodassa 98 %. Aseiden käyttö on siten perin huono keino suojata siviilejä, mitä aiemmin on usein käytetty varustelun ja sotaankin ryhtymisen perusteena.

Kylmän sodan maailma oli omalla tavallaan turvallinen ja ennustettavakin maailma, mutta miellyttävä se monessakaan suhteessa ollut. Idässä ei ollut demokratiasta tietoa ja vapaudet pysyivät tiukasti säänneltyinä senkin jälkeen, kun Stalinin hirmuvalta oli tunnustettu ja sen uhrin rehabilitoitu. Lännelläkin oli omat totalitaariset takapihansa, eikä demokratiasta ei aina pidetty muuallakaan silloin kun se johti vääriin valintoihin. Valikoituja, mutta useimmiten myös perusteltuja syytöksiä ihmisoikeusrikkomuksista heitettiin tiuhaan kylmän sodan rintamalinjan ylitse.

Kylmän sodan päättymisen symboliksi jäi Berliinin muurin kaatuminen v.1989, mikä edelsi Neuvostoliiton hajoamista kaksi vuotta myöhemmin. Kylmä sota ei suinkaan päättynyt kommunismin romahdukseen siksi, että Reaganin varusteluohjelma olisi kaatanut neuvostojärjes-

telmän. Syynä oli ennen kaikkea mikrosiru, uuden viestintä- ja informaatioteknologian perusta.

Suljetut komentotaloudet ja yksipuoluediktatuurit olivat kyvyttömiä käyttämään uutta teknologiaa täysimääräisesti hyväkseen. Ääriesimerkinä on Romania, jossa jo yli 100 v. vanhaan teknologiaan suhtauduttiin niin epäluuloisesti, että jokaisesta kirjoituskoneesta oli annettava kirjasinnäyte Securitatelle. Tietokoneet ja muu uusi teknologia edellyttää vallan hajautusta ja viestintävälineiden antamista kaikkien kansalaisten käyttöön, mihin diktatuurit eivät olleet valmiita. Tämä tuomitsi ne ensin pysähtyneisyyteen ja sitä seuranneeseen romahdukseen. Sama prosessi oli myös vauhdittamassa oikeisto- ja sotilasdiktatuurien kaatumista.

Uudet turvallisuusuhat kylmän sodan jälkeen

Kylmän sodan päättyminen otettiin kaikkialla riemulla vastaan. Sen odotettiin vahvistavan sekä vapautta että turvallisuutta. Paljon odotettiin myös siitä rauhanosingosta jonka varustelutarpeen vähenemisen odotettiin tuovan mukanaan.

Suursodan uhka on väistynyt, mutta se ei ole kuitenkaan tuonut maailmaa lähemmäksi uutta idyllistä rauhantilaa. Kylmän sodan asetelmissa suurvaltojen kauhun tasapaino merkitsi samalla sitä, että monet alueelliset ja paikalliset ristiriidat hallittiin - vaikkei suinkaan aina alueen ihmisten toivomuksia vastaten - ilman että niiden sallittiin nousta uhiksi globaalille tasapainolle. Myös kylmän sodan ideologinen painotus edesauttoi monien paikallisten, etnisiä, uskonnollisia ja nationalistisia elementtejä sisältäneiden ristiriitojen lakaisemista maton alle.

Tämä kävi erityisen selvästi kun kaksi väkinäistä liittovaltiota, Neuvostoliitto ja Jugoslavian liittotasavalta, purkautuivat. Jos tshekkien ja slovakkien liiton purkaminen sujui suuremmitta ongelmitta niin sitäkin enemmän niitä ovat tuottaneet Balkan ja Kaukasus.

Käsityksemme turvallisuuteen kohdistuvista uhista on muuttunut. Ei vain suurvaltasodan uhka ole väistynyt vaan ylipäättänsä perinteisen valtioidenvälisen sodan todennäköisyys on vähentynyt, joskaan ei kokonaan poistunut. Tilalle ovat nousseet uudentyyppiset uhat, joiden seurauksena on alettu puhua ns. laaja-alaiseen turvallisuuteen kohdistuvista uhista. Ne muodostavat ison haasteen maailmassa, jossa niin kansalliset puolustusdoktriinit ja varustautumisratkaisut kuin kansainvälinen kollektiivinen turvallisuusjärjestelmä on perustettu perinteisten valtioidenvälisen sotien uhan varalle.

Tällaisia uusi turvallisuusuhkia ovat esimerkiksi ympäristön pitkävaikutteinen heikkeneminen tai äkilliset ympäristökriisit, ihmisperäiset luonnonkatastrofit, hajoavien valtioiden synnyttämät ongelmat, etniset konfliktit, uskontojen yhteentörmäykset, rajat ylittävät järjestäytyneet rikollisuus, ihmiskauppa, huumeet, HIV/Aid-

globalisaation haasteet

sin kaltaiset kulkutaudit, hallitsemattomat pakolaisvirrat ja terrorismi.

Vuoden 2001 syyskuun 11. päivän jälkeen terrorismi esitetään usein ensimmäisenä uhkana. Sekään ei ole silti mikään uusi eikä yllättävä asia, vaikka syyskuun iskujen mittakaava olikin ennen kokematon.

Kaikille näille uusille uhille on ominaista, etteivät ne usein jos lainkaan ole perinteisin sotilaallisin välinein torjuttavissa. Syyskuun terrori-iskua ei olisi estänyt edes ohjustorjuntakilpi, jos sellainen olisi ollut olemassa. Ja silloinkin kun sotilaallinen voimankäyttö on ollut välttämätöntä ja oikeutettua - kuten Afganistanissa Talebania ja Al Qaidaa vastaan - se ei koskaan ole yksin riittävä keino.

Turvallisuutta ei tuo myöskään eristäytyminen. Rajoilla on yhä vähemmän merkitystä. Niiden yli kulkevat niin hyvät kuin huonotkin asiat vaivatta, eikä näiden erottelu ole kovin toimivaa. Uhkien torjunta edellyttää siksi mahdollisimman laajaa monenkeskistä yhteistyötä, eikä mikään supervalta ole tästä poikkeus.

Globalisaatio - haaste ja mahdollisuus

Vaikka ruusuisimmat toiveet kylmän sodan päätyttyä ovat kaikonneet ei kaikissa odotuksissa ei suinkaan ole petytty. Demokratia on tänään maailmassa levinneempi kuin koskaan historiassa. Milloinkaan ei yhtä paljon ihmisiä eikä yhtä suuri osa kaikista ihmisistä ole voinut vaipaissa vaaleissa valita tai vaihtaa hallitsijoitaan.

Samanaikaisesti on kuitenkin koskaan demokratian läpimurron jälkeen esiintynyt yhtä paljon epäluottamusta demokraattisesti valittujen päättäjien kykyyn ja haluun tuottaa sellaisia päätöksiä, joita valitsijat odottavat. Seuraukset näkyvät laskevana äänestysprosentteina, protestiliikkeiden nousuna ja ulkoparlamentaarisen toiminnan suosiona.

Avain tähän paradoksiin on globalisaatio, joka on tuonut demokratian rajat eteen uudella tavalla. Demokratia on suuressa määrin ollut kansallinen projekti. Sen legitimitetti lepää edelleen kansallisten parlamenttien varassa, mikä Euroopan Unionin kehittämisessä on syytä pitää mielessä. Niin sanottuun globalisaation hallintaan kansallisen demokratian taso ei ole riittävä. Siihen tarvitaan myös ylikansallisen yhteistyön vahvistamista. Sen voi ilmaista myös maailmanlaajuisen demokratian tarpeena, mutta silloin on samalla tiedostettava vaara sortua utopististen rakennelmien kanssa puuhailuun tavalla, joka ei vastaa globalisaationhallinnan tarpeeseen tässä ja nyt.

Globalisaatio sinänsä ei ole uusi asia vaan monessa suhteessa jatkoa vuosisatoja edenneelle valtioiden talouden ja poliittisen keskinäisen riippuvuuden kasvua merkinneelle kansainvälistymiselle. Uutta on kuitenkin uusin teknologioiden, ennen muuta viestintä- ja informaatioteknologian huikkeen kehityksen kaikkialle ulottuva vaikutus, joka oikeuttaa puhumaan globalisaatiosta myös laadullisesti uutena ilmiönä.

Väestönkasvu on myös tekijä joka on perustavanlaatuisesti muuttanut maailmaa. Maapallon väkiluku on

yksin toisen maailmansodan jälkeen kasvanut 2.4 miljardista yli kuuteen miljardiin ja tulee parhaassakin tapauksessa nousemaan vielä kymmeneen miljardiin ennen kuin tasaantuu. Siksi meillä voi olla enintään muutama vuosikymmen aikaa sopeuttaa ihmisen tuotannolliset ja muut toiminnot ekologisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti kestävä kehityksen vaatimukset täyttäväksi. Tämä ei haasta vain ihmisen ja luonnon suhdetta, vaan myös sen miten ihmisyyhteisöt - valtiot - järjestävät keskinäiset suhteensa ja yhteistyönsä.

Ulkopolitiikka globalisaation kaudella

Valtion tehtävä kansalaistensa turvallisuuden takaajana ja hyvinvoinnin edistäjänä on perinteisesti katsottu samaksi kuin niin sanonut kansallisen edun ajaminen. Tämä on edelleenkin hyväksyttävä lähtökohta, mutta on tärkeää ymmärtää ettei millään valtiolla - sen suuruudesta ja voimavaroista riippumatta - voi enää globalisaation aikakaudella olla sellaista kansallista etua jota se voisi pidemmän päälle menestyksekkäästi ajaa muiden kansallisten etujen kustannuksella.

Tästä seuraa, että globalisaationhallinta on keskeinen haaste myös Suomen ulkopoliitikassa. Globalisaationhallinnan tarve voidaan karkeasti jakaa neljään asiaryhmään: ympäristöä ja ekologisesti kestävä kehitystä; kriisinhallintaa, asevalvontaa ja joukkotihuoseita; demokratiaa, ihmisoikeuksia ja oikeusjärjestystä sekä taloutta, kauppaa ja kehitystä koskeviin. Aktiivinen osallistuminen kaikkien näiden käsittelyyn on välttämätöntä. Euroopan unionin jäsenenä Suomella ei edes ole mahdollisuutta olla niihin osallistumatta.

Euroopan unionista onkin tullut myös globalisaationhallinnan kannalta tärkeä ja keskeinen toimija. EU on jo sellaisenaan yhteisö joka halutessaan voi ottaa käyttöön niitä talouden ohjauksen ja tulojen jakaantumiseen vaikuttavia keinoja jotka ovat karanneet kansallisen tason päätöksen teon ulottumattomiin. Jos EU:kaan ei voi kuin rajoitetusti korvata maailmanlaajuisen pelisääntöjen puutteita voi se kuitenkin itse koko ajan toimivaltaansa ja toimintakykyään kasvattavana toimijana vaikuttaa maailmanlaajuisen globalisaationhallinnan hyväksi. Tässä suhteessa EU:lla on jo ollut Kioton ilmastopimuksen aikaansaamisessa ja WTO:n Dohan kauppaneuvottelukierroksen aloittamisessa ratkaiseva aivan ratkaiseva osuus.

EU:n rooli tulee edelleen vahvistumaan yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kehittämisen myötä, kuten myös kriisinhallinnassa turvallisuus- ja puolustuspolitiikan merkeissä. Se ei kuitenkaan perustele Suomen passiivisuutta, ei EU käytä toimivaltaansa jäsenvaltioista riippumatta eikä vie eteenpäin globalisaationhallintaa ilman niiden tukea.

Vaikka Suomen onkin syytä tukea EUn kansainvälisen roolin vahvistamista ei meidän tule jättää omaa profiiliamme sen matalammaksi kuin muutkaan jäsenmaat tekevät. Itsestäänselvää on, että meidän on EU-jäseninäkin

jatkuu----->

tarve ylläpitää ja kehittää Venäjän suhteitamme myös kahden välisesti. Pohjoismaat ovat myös luonnollinen ja tärkeä viiteryhmä Suomelle, ei vähiten juuri globalisaation hallintaan liittyvissä kysymyksissä. Näissä ei kuitenkaan ole mahdollista eikä tarvetta toimia EUn yhtenäisyyttä heikentävällä tavalla.

Myöskään Suomen sotilaallisen liittoutumattomuuden ei tarvitse olla heikentämässä EU-yhteyttämme. Näköpiirissä ei ole - eikä Suomen ole syytä sen enempää omalta kannaltaan kuin yleisen eurooppalaisen edunkaan merkeissä sellaista perspektiiviä edistää - että unionista olisi tulossa sotilasliitto tai muutenkaan sotilaalliseen voimankäyttöön kansainvälisen roolinsa perustava globaali toimija.

Suomessakin kysytään mitä liittoutumattomuus voi enää kylmän sodan jälkeisessä ja uusien turvallisuusuhkien maailmassa tarkoittaa. Eikö ole syytä liittoutua niiden kanssa joiden arvot demokratian, ihmisoikeuksien ja oikeusjärjestyksen suhteen ovat samat kuin meidän?

Tietenkin näiden arvojen ajamiseen ja tarvittaessa puolustamiseenkin (ei tosin ensisijassa sotilaallisesti) on oltava valmis yhteistyöhön. Tällaisen yhteistyön on kuitenkin oltava mahdollisimman laajapohjaista ja siinä on sitouduttava monenkeskiseen toimintaan. YK kaikkine puutteineenkin ja siitä huolimatta, että sen jäsenmaissa on paljon maita jotka ovat kaukana sen peruskirjan ja YK:n ihmisoikeuksien julistuksen periaatteiden toteuttamisesta on tässä tärkein ja ensisijainen väline. YK:n sivuuttaminen ja unilateraalinen toiminta yksin tai yhdessä valikoitujen liittolaisten kanssa merkitsee uusien jakolinjojen luomista ja väriin käyttäytymismallien hyväksymistä rauhan ja globalisaationhallinnan kannalta vaarallisella tavalla.

Kirjoitus on julkaistu aiemmin Kanavan juhlanumerossa 1/2003.

AGON
POHJOINEN FILOSOFIYHDISTYS
NORDISKA FILOSOFISÄLSEKAPET
NORDIC PHILOSOPHERS

EXTRA
PHILOSOPHIAM
NULLA
SALUS

AGON on saanut alkunsa vuonna 2001 Lapin yliopistossa filosofiaa opiskelleiden viisauden rakastajien yhteenliittymänä. AGONin tarkoitus on edistää filosofian harrastusta pohjoisessa ja saada filosofia tutkintoineksi pohjoisessa.

Jäseneksi pääset täyttämällä hakemuksen (Melan käytävällä AGONin postilaatikolla) tai sähköpostilla puheenjohtajalle.

Amerikkalainen

Petri Koikkalainen

San Franciscon liepeillä sijaitseva Kalifornian yliopiston Berkeleyn kampus on amerikkalaisten liberaalien ja vasemmistolaisien perinteisimpiä linnakkeita. Koko San Francisco Bayn alue – jossa sijaitsevat myös Piilaakso ja Stanfordin yliopisto – on itsetietoisien vaurasta ja vapaa mielistä seutua, joka poikkeaa voimakkaasti siitä Amerikasta, jonka äänillä maan nykyinen presidentti valittiin virkaansa.

Vietin Berkeleyssä yhdeksän viikkoa Irakin sodan alkamisen molemmin puolin. Tänä aikana en nähnyt käytännössä yhtään sotaa tukevaa mielenilmausta, mutta sen sijaan useita mielenosoituksia, lukemattomia kylttejä, julisteita ja tarroja, joissa sota tuomittiin. Toki alueella asuu myös Bushin kannattajia, mutta he eivät ole se ryhmä, joka tuo mielipiteensä näkyvimmin esille.

Mielenilmausten suhteellisesta runsaudesta huolimatta myös Kaliforniassa puhutaan politiikan kriisistä. Valistuneet keski-ikäiset väittävät, että huippuyliopistoissa opiskelevaa nuorisoa leimaa skeptisyys ja vieraantuneisuus. Täälläkin valtaa pitävien sukupolvi moittii lapsiaan siitä, etteivät nämä saa aikaiseksi edes kunnollista mielenosoitusta. Kysymys ei kuitenkaan ole pelkästä saamattomuudesta. Usein nuorempi polvi myös tietoisesti valitsee erilaisia vaikuttamisen keinoja kuin edeltäjänsä.

Eräät nuorista seuraavat amerikkalaisilla kampuksilla 1960-luvulla esiteltä kansalaisaktivismiin mallia. Heti ensimmäisten pommien pudottua Bagdadiin opiskelijat järjestivät luentolakon, huusivat iskulauseita, valtasivat yliopiston hallintorakennuksen, mursivat poliisien ketjun ja joutuivat pidätetyiksi. Enemmistö ei kuitenkaan ollut mukana tässä toiminnassa, vaan yliopiston päivittäiset rutiinit jatkuivat tavalliseen tapaan.

Opiskelijat ja radikaalit

Opiskelijoiden enemmistön tyyli on erilainen kuin heidän vanhempiansa. Kalifornian osavaltion verovaroin rahoitetulla Berkeleyn kampuksella opiskelee 30 000 nuorta ja kunnianhimoista ihmistä. He ovat alistuneet tiukkaan työtahtiin ja akateemiseen kilpailuun, mutta tämä ei välttämättä tarkoita, etteikö heillä samalla olisi poliittista kunnianhimoa.

Jonain päivänä heidän kaltaisensa aasialaiset, afrikkalais-amerikkalaiset ja eurooppalaistaustaiset opiskelijat – joista viimeksi mainitut ovat usein vähemmistönä – käyttävät väistämättä valtaa kansainvälisissä järjestöissä, politiikassa, investointipankeissa ja oikeusistuimissa. Tällä hetkellä heidän ylivoimainen enemmistönsä kannattaa demokraatteja ja vastustaa Bushin ulkopoliittikkaa, mutta he eivät nouse barrikadeille eivätkä pidä poliisin pampusta saatua ruuhjeita kunniamerkin arvoisina.

Näkyvin aktivistityyppi onkin toisaalla. Radikaalit ja joillain mittapuulla mahdollisesti myös syrjäytyneet nuoret – sellaiset, jotka harvoin opiskelevat Stanfordissa tai

yliopisto ja Irakin sota

Berkeleyssä – eivät laske tulevaisuuttaan vakiintuneiden karriäärien varaan. Irakin sodan ensimmäisillä viikoilla he yrittivät lamauttaa San Franciscon ydinkeskustan liikenteen ja tunkeutuivat pilvenpiirtäjiin, joissa sijaitsevat pankkien, lakifirmojen ja vakuutusyhtiöiden ylelliset konttorit.

Heidän menetelmänään oli huolellisesti valmisteltu sissitaktiikka, jossa ratkaisevaa ei ole osallistujien määrä vaan laatu. Muutama 10-20 hengen nopeasti liikkuva ja hyvin organisoitu mielenosoittajaryhmä pystyi aiheuttamaan tuntikausien ajan tuntuva häiriötä suurkaupungin toiminnalle. Sodan ensimmäisinä päivinä tällaisten aktiivismin puoliammattilaisten joukkoon liittyi spontaanisti myös ohikulkevia työmatkalaisia ja muita ”tavallisia” kansalaisia.

Opetus maltillista, hallinto vaikeuksissa

Monet amerikkalaiset yliopistot, Berkeley mukaan lukien, politisoituivat voimakkaasti 1960- ja 70-luvuilla. Useiden laitosten työilmapiiri heikentyi ratkaisevasti, eikä vastaavaa kehitystä nykyään pidetä toivottavana. Ehkä juuri tästä syystä myös taustaltaan radikaalit professorit näyttävät nykyään, ainakin opetustilanteissa, valitsevan melko pidättyväisen linjan suhteessa päivänpolitiikkaan.

Yliopiston kansainvälisistä asioista vastaava hallinto-henkilöstö sen sijaan joutuu välittömästi tekemisiin niiden ongelmien kanssa, joita Yhdysvaltojen tiukentuva ulkomaalaispolitiikka aiheuttaa. He vaikuttivat usein vaivaantuneilta joutuessaan selittämään jatkuvaa uusien lomakkeiden tulvaa. Juuri hallinto-henkilöstöltä saattoi kuulla kaikkein suoraviivaisinta nykypolitiikan kritiikkiä.

Amerikkalainen byrokratia onkin jättimäinen, sekava ja riitaisa. Erilaisten säännösten ja lomakkeiden viidakko on huimaava ja viranomaisten tulkinnat kirjavia. Berkeleyn kansainvälisistä asioista vastaavat virkailijat pitivät vilpittömästi vierailevien tutkijoiden ja opiskelijoiden puolta. He erityisesti varoittivat ottamasta yhteyttä liittovaltiollisiin maahantuloviranomaisiin, joiden tulkintojen sanottiin olevan vähemmän suosiollisia.

Suomalaiselle vierailijalle tilanne oli loppujen lopuksi helppo, mutta voi kuvitella niitä hallinnollisia vaikeuksia, joita esimerkiksi Lähi-idästä tulevat kohtaavat. Välillä valvonta johtaa tragikoomisiin tuloksiin.

Aiemmin tänä vuonna eräs lomaileva intialainen vieraileva tutkija käveli Teksasissa Meksikon rajan läheisyydessä kun Yhdysvaltain rajaviranomaiset pysäyttivät hänet. Onnettomuudekseen miehellä ei ollut passia mukanaan, joten viranomaiset ”palauttivat” hänet laittomana maahantulijana Meksikoon. Rajan toisella puolella tilannetta vaikeutti se, että mies ei osannut lainkaan espanjaa. Lopulta yliopiston kansainvälisten asioiden yksikön dip-

lomaattiset ponnistelut tuottivat tulosta ja vieraileva tutkija saatiin vapaaksi meksikolaisesta vankilasta.

Vanhan vastakulttuurin muisto rapistuu

San Franciscon alueella on vankka maine erilaisten vaihtoehtokulttuurien keskuksena. Siellä syntyneitä keksintöjä ovat esimerkiksi beat-kulttuuri, LSD:n joukkokäyttö, psykedeelinen rock, black power, mikroprosessori, new age, maastopyöräily sekä eri ruokakulttuureja yhdistävä kevyt ja luonnonmukainen California cuisine.

Aikojen muutoksesta kertoo se, että terveydestään ja ulkonäöstään huolta kantavat keski-ikäistyneet babyboomerit ovat julistaneen vauraan Sausaliton pikkukaupungin maailman ensimmäiseksi kolesterolista vapaaksi vyöhykkeeksi.

Myös mielenosoituskäytännöt näyttävät segmentoituvan ikäryhmittäin. Katumielenosoitukset voivat joskus muistuttaa häikäilemätöntä kaupunkisotaa, mutta edelleen järjestetään myös ”perinteisiä” mielenosoituksia. Ne ovat rauhallisia joukkokokouksia, joissa poltetaan kynttilöitä, kuunnellaan puheita, aplodeerataan ja lauletaan lopuksi *We Shall Overcome*. Niissä käyvät hyvinvoivat keski-ikäiset, jotka pysäköivät Volvonsa siististi puiston reunaan.

1960-lukulaisen vastakulttuurin muisto elää huomattavasti vahvemmin Kalifornian yliopiston opettajakunnassa kuin sen opiskelijoissa – ja nimenomaan sellaisessa opettajakunnassa, joka on kyllin vanhaa muistaakseen ne tapahtumat, jotka USA:ssa on kanonisoitu samaan asemaan kuin Vanhan ylioppilastalon valtaus Helsingissä.

Jürgen Habermas (kyllin vanha kuuluakseen mainittuun sukupolveen) vietti Berkeleyn-vierailullaan hiljaisen hetken 1960-luvun opiskelijamellakoille omistetun muistokiven ääressä. Sekä nuorempi opettajakunta että opiskelijat suhtautuvat tällaiseen rekvisiitaan usein huvittuneen sarkastisesti. Syy tähän on melko selvä: monet 1960-luvun ikonit ovat joko rappeutuneet tai kääntyneet itsensä irvikuviksi.

Hippien kulttimaineeseen nostama Haight-Ashburyn kaupunginosa San Francisrossa on nykyään steriili turistinähtävyys. Berkeleyssä opiskelijoiden ja ”kansan” yhdessä valtaama People’s Park on taantunut huumekauppioiden valtakunnaksi, johon kukaan ei uskalla viedä lapsiaan leikkimään.

Kirjoittaja oli vierailevana tutkijana Berkeleyssä 31.1.-4.4.2003 välisen ajan

Onnen siruja naistutkijan arjessa

Virpi Yliraudanjoki

Napapiirillä torstaina 24.10.2002

Olen 36 – vuotias kasvatustieteen jatko-opiskelija ja naistutkija Napapiiriltä. Avokumppanini opiskelee tällä hetkellä yliopistossa toisella paikkakunnalla. Joidenkin mielestä olemme vähän erikoinen pari, sillä emme ole suunnitelleet hankkivamme lapsia tai edes menevämme naimisiin. Nämä kaksi asiaa tuntuvat olevan jonkinlainen vakavasti otettava mittari tässä yhteiskunnassa. Joten, ehkäpä meitä ei voi ottaa kovin vakavasti. Eihän meillä ole edes autoa. Ja työpaikkakin on haussa. Mutta onnellisuushan on kiinni pienistä asioista, vai kuinka?

Teen kouluetnografiaa väitöskirjaan tähdäten. Tänäpäin olin taas kentällä, eräällä lukiolla viikon tauon jälkeen. Oli syysloma ja sairaala. Oppilaat tuntuvat alkusyksyn varautuneisuuden jälkeen tottuneen läsnäolooni. Kentällä olo on ollut yllättävän rankkaa, mutta toisaalta myös antoisaa. Olen ollut enimmäkseen ulkopuolinen tarkkailija. Ajoittain olen kyllä tuntenut itseni jonkinlaiseksi sisätilaan tunkeutujaksi, viime aikoina jo jopa sisätilaan otetuksi. Kentällä ollessani olen tuntenut eläväni ja olevani jonkinlaisissa spoteissa ja oppinut, että etnografian rooli on haastava. Täytyy tarkkailla, kysellä ja kirjoittaa sekä olla lisäksi luonteva ja sopivan aktiivinen ja passiivinen. Joskus tuntuu vaikealta, kun oppilaat eivät millään haluaisi puhua kanssani, mutta sitten yksi hymy tai ”hei” saa taas ilon pulppuilemaan ja saan tuhat voltia virtaa jatkaa. Onnellisuutta sekini.

Oppilaat ovat persoonia. He ovat jo melkein aikuisia, toisaalta lapsia. He elävät tätä päivää, ovat järkeviä ja asiällisia ja suunnittelevat tulevaisuuttaan. Heidän olemuksestaan näkyy elämänilo, suuntana tulevaisuus täynnä odotuksia. Niin monta uutta asiaa on tuloillaan. Sitä tuntee itsensä joskus ikivanhaksi oppilaiden seassa, joskus tosin muulloinkin. Huomaan miettiväni, mitähän kaikkea itse kunkin elämä mahtaa tuoda tullessaan. Toivottavasti myös onnellisuutta.

Osallistuin tänään oppilaskunnan hallituksen kokoukseen. Yksi hallituksen jäsenistä ilmoitti siitä minulle mennessään syömään. Se tuntui mukavalta. Tunnen ajoittain kuuluvani porukkaan. Koulussa on kylmä pakkasten tultua. Luokissa vetää ja käytävät ovat viileitä ulko-ovien käydessä tiuhaan. Monilla oppilailla on takit päällä myös tunneilla. Tulevat omat lukioajat mieleen. Koulussa kun oli, oli aina kauhea nälkä ja talvella paleli sisälläkin. Linja-autolla ei ehtinyt koskaan paikallisautoon, vaan kouluun piti kävellä loppumatka. Kyllä harmitti, kun muutamat opettajat eivät aina päästäneet tunnille, kun myöhästyin. Kaikesta huolimatta nekin onnellisia muistoja.

Isä on taas teholla. Nukuin huonosti viime yönä. Pelkäsin ja odotin puhelimen soittoa välillä heräillen, kylmä hiki otsallani. Se ei kuitenkaan soinnut. Huomaan välillä miettiväni, mikä on elämän tarkoitus? Teen tutkimusta ja haluan huolehtia lähimmäisistäni. Siinäkö se minun elämän tarkoitus on? Kuulin, että joku käy heittämissä vanhainkodin kansliaan kukkia omaiselleen, joka siellä asuu.

Ehkä täyttääkseen velvollisuutensa, omatunnon hiljentämiseksi. Miksei samalla kävisi katsomassa äitiään tai isäänsä, mummoa tai pappaansa? Itselleni mummot ovat olleet tärkeitä ihmisiä. Hauraita kuin silkkipaperit loppumetreillään. Viisaita ja kekseliäitä neuvoja jakaen, onnellisuutta tuottaen.

Istun äidin kanssa bussissa. Vanha pappa nauraa iloisena ja katselee ystävällisillä silmillään kanssamatkustajia. Juopunut mies kertoo, että hän on ostanut kissalle ruokaa, ”isä vie kissalle ruokaa” hän selittää naiselle ja lapselle, jotka kääntävät hämillään päitään pois päin. Juopunut juttelee kovalla äänellä kehitysvammaiselle miehelle. Mies ei saa selvää juopon puheesta. Pappa nauraa taas. Hän heilauttaa päätänsä taaksepäin ja nauraa sydämensä kyllyydestä. Tulen hyvälle tuulelle häntä katsoessani. Niin ystävälliset silmät. Ihan joulupukin näköinen. Mitähän pappa nauraa, mietin. Hän on varmaan onnellinen.

Onneksi hengityskone on otettu pois. Isä pyytää kirnupiimää. Hoitaja nauraa ja sanoo, että ”vettä tai mehua voi kyllä saada”. Mutta että ei sitä kirnupiimää. Otan isän kädestä kiinni. Sanon, että ”mulla on kylmä käsi, ulkona on pakkasta”. Isä katsoo minua ja kuiskaa hiljaisella äänellä, että ”ei se haittaa”. Pidän häntä kädessä. Tunnen olevani vauva, lapsi, nuori, aikuinen, vanhus, hoitaja ja lääkäri, kaikki samaan aikaan. Elämä kulkee mielen läpi kuin filmissä. Olemme isän kanssa itkeneet yhdessä. Haluaisin vielä nauraakin. Äiti hieroo isän jalkoja, hyräilee hiljaa. Teho-osaston koneet pitävät ääntä, joku valittaa. Hoitajat kirjaavat koneelle tietoja. Käytävällä lääkäri katsoo röntgenkuvia. Onnen siru tässäkin, tiukasti kiinni surussa, tiukasti toisen kädessä.

Vastapäisen talon vauvaperhe näkyy ikkunasta. Vauva keijaa istuimessaan, äiti ja isä katselevat vieressä. Yläkerran vanha pariskunta liikuskelee asunnossaan. Rouva sulkee verhot. Häiritseeköhän katseeni? Yläkerrassa ryhmä nuoria miehiä istuu pöydän ympärillä ja juo olutta. Televisio on auki. Vanha mummo istuu yksin ikkunan vieressä ja katsoo ulos. Tytöt tulevat alaovesta ja lähtevät laukut olallaan kävelemään kohti keskikaupunkia. Joku ulkoiluttaa pihalla koira. Kuurot juttelevat keskenään kätet heiluen. Tupakat hohtavat kuumina pakkasessa. Katu on lähes autio. Menen lukemaan päivän muistiinpanoja. Saan ajatuksia haastatteluteemoihin. On arkipäivän ilta.

KOMMENTTI

Tämä viimeinen kirjoitus palauttaa ajatukset ihmisen perusoikeuksiin, vapauteen ja onnellisuuteen. Onnellisuuden löytäminen on nykyään suurta bisnestä, kun sitä haetaan suurista elämyksistä. Ihmiset ovat kaikkialla maailmassa tarpeiltaan kuitenkin hyvin samanlaisia ja todelliset onnen lähteet jokaiselle samoja.

NN